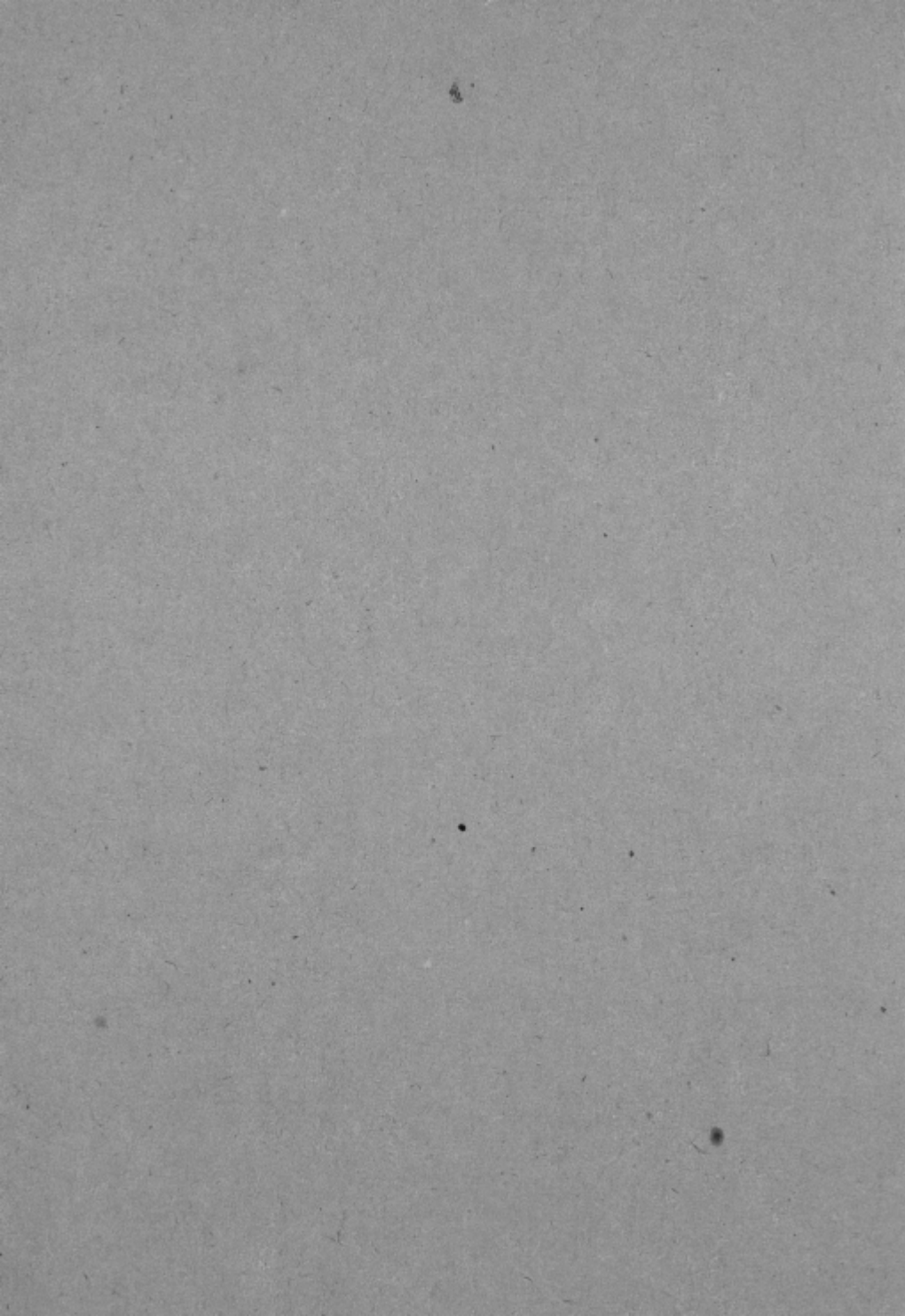

***socialno
delo***

LETNIK XXIV — 1985

št. 1

časopis za teorijo in prakso

SOCIÁLNO DELO - časopis za socijalno delo

SOCIÁLNO DELO - časopis za socijalno delo

Izdajatelj:

Skupnost socialistnega dela Slovenije

Republiški komitej za zdravstvo in socialno varstvo

Zveza društev socialističnih delavcev Slovenije

Uredništvo: Šola za socialno delo v Ljubljani

Izdajateljski svet:

Prof. dr. Stojanovič (predsednik), Mada Govec, Franc Hočevar,

Marija Mraz, Maja Verovnik

Organizacijski svet:

Uredniški odbor:

dr. Franc Brinc, Marija Cigala, Franc Hočevar,

Marija Mraz, Jozeta Valenčič

Glavni in odgovorni urednik:

Marija Mraz

Uredniška komisija:

Lektorica: Marija Kocijan-Berke

Črna na Koroškem, kraj: ...

Uredništvo: ...

...

POROČILA

Naročnine in druge informacije:

Skupnost socialistnega dela Slovenije

Ljubljana, Kidričeva 5, tel. 117-300

...

Časopis izhaja štirikrat letno, pravilnik obsevanja:

...

...

...

...

...

...

...

... Izhajatelj: Slovenska štampa, Ljubljana

Izdajajo:

Skupnost socialnega varstva Slovenije
Republiški komite za zdravstveno in socialno varstvo
Zveza društev socialnih delavcev Slovenije
Višja šola za socialne delavce v Ljubljani

Izdajateljski svet:

Zofka Stojanovič (predsednica), Nada Govc, Franc Hočevar,
Blaž Mesec, Maks Vezovnik

Uredniški odbor:

dr. Franci Brinc, Marija Cigale, Franc Hočevar,
Blaž Mesec, Jože Valenčič

Glavni in odgovorni urednik:

Blaž Mesec

Lektorica: Marta Kocjan-Barle

Naslov uredništva: Ljubljana, Šaranovičeva 5
tel. 310-702 in 311-250

Naročnine in druge informacije:

Skupnost socialnega varstva Slovenije
Ljubljana, Kidričeva 5, tel. 217-900
tekoči račun: 50100-649-90051

Časopis izhaja štirikrat letno, praviloma ob koncu
vsakega četrletja

Letna naročnina:

- za delovne organizacije	400 din
- za posameznike in društva	250 din
- za študente	135 din
- za tujino	600 din

Izvedba: Birografika BORI, Ljubljana

V S E B I N A

stran

Ob podelitvi priznanj Skupnosti socialnega
skrbstva Slovenije 266

ČLANKI

- Srečo Dragoš
O nekaterih vidikih samoupravljanja in
motivacije v brigadirskih naseljih 269
- Dragica Šeško
Načrtovanje družine v OZD: Kaj in kako
(Odslikava načrtovanja družine pri delu
socialnega delavca v DO Sava Kranj) 286

POROČILA

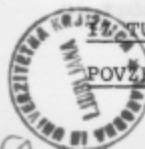
- Mladoletniško prestopništvo v občini
Velenje 295

KNJIŽNA OCENA

- Olga Drogenik, Zvonka Pretnar, Tanja Dobrin,
Tone Brejc, Ciril Klajnšček: Usposabljanje
in zaposlovanje invalidov v OZD, Knjižnica
Sindikati št. 74, Delavska enotnost, Ljublja-
na, 1985 (Blaž Mesec) 301

IZ TUJIH REVIJ 305

POVZETKI ČLANKOV 319

PO 2553/90

OB PODELITVI PRIZNANJ SKUPNOSTI SOCIALNEGA SKRBTVA

SLOVENIJE

Prav v teh majskih dneh, ko letos podelujemo priznanja skupnosti socialnega skrbstva, je pred štiridesetimi leti slovenski narod skupaj z vsemi jugoslovanskimi narodi slavil zmagoslavje svoje narodnoosvobodilne vstaje proti fašističnemu okupatorju in njegovim domačim zaveznikom. Za nas to ni bil samo konec krvave vojne, pač pa prihod svobode, uveljavitev nacionalne samoodločbe in enakopravnosti, vspostavitev oblasti delovnega ljudstva. Vsakemu našemu človeku je danes jasno, da ogromne žrtve iz katerih je zrastle naša svoboda in ustvarjalni napor vseh delovnih ljudi, dajejo z vsakim dnevom socialistične graditve večje in bogatejše plodove. V teh desetletjih smo našo družbeno materialno osnovo in odnose takorekoč iz temeljev preobrazili. Ti uspehi so bili doseženi v trdem boju z dediščino preteklosti in v boju za ukinitve vseh oblik izkoriščanja človeka po človeku. Mnoga dejstva to potrjujejo:

prvič, dosegli smo tako materialno rast, ki je omogočila zaposlitev skoraj vsem za delo sposobnim moškim in ženskam, za zaposlene matere smo uredili varstvo ob rojstvu otroka, vsi predšolski otroci obiskujejo malo šolo in dobra polovica jih je v vrtcih, večina otrok uspešno konča osnovno šolo in povečini se šolajo na drugi stopnji, kar tretjina tudi na višjih in visokih šolah. Zdravstveno so zavarovani vsi prebivalci in dostopne so jim vse oblike zdravstvenega varstva, tudi najzahtevnejše storitve. V pokojninski zavarovanje so vključeni delavci in kmetje, borci in invalidi uživajo še razširjeno varstvo, za delo nezmožnim in drugače prizadetim je zagotovljena družbena pomoč. Zgradili smo na desettisoče novih sodobnih stanovanj, mrežo domov za šolajočo mladino in domov za starostnike. Urejali smo naselja in soseke, da v pogojih prebivanja skoraj ni več razlik med mestom in vasjo. Še bi lahko naštevali uspehe, ki so odločilno vplivali na delo in življenje naših ljudi. A menim, da ni treba, saj smo vsi tukaj zbrani njihova živa priča:

drugič, ustavno smo opredelili in uresničevali v praksi sistem samoupravnih družbenoekonomskih odnosov na družbeni lastnini proizvodnih sredstev in delavcih kot nosilcih pogojev in rezultatov dela, njihove socialne varnosti in celotnega razvoja družbe. Na tej podlagi smo uveljavljali vzajemno povezanost delavcev v združenem delu in njihovo odgovornost, da ob delitvi ustvarjenega dohodka namenjajo sredstva tudi za zadovoljevanje skupnih družbenih potreb in se dogovarjajo o programih družbenih dejavnosti. Z načelom socialistične solidarnosti kot sestavnega dela družbenoekonomskih odnosov smo krepili družbeni standard vseh občanov in si organizirano pomagali ob naravnih nesrečah, pa tudi takrat, ko smo hoteli odpraviti razlike v pogojih za delo in življenje.

Tako smo " v pogojih samoupravljanja, boja za njegov razvoj zastavljali v razvojni politiki cilje, ki imajo globok socialni značaj, saj naj bi z njimi čedalje boljše in bolj vsestransko zadovoljevali potrebe ljudi, tako materialne kot nematerialne, razporejali razpoložljiva sredstva za zadovoljevanje teh potreb na podlagi načela delovnega prispevka oziroma rezultatov dela, solidarnosti in vzajemnosti, skrbeli za krepitev socialne varnosti, ki temelji na delu in delovnih rezultatih, za humanizacijo delovnih in življenjskih razmer. Uresničitev teh ciljev je temeljni motivacijski dejavnik, ki spodbuja delavce k učinkovitejšemu gospodarjenju, produktivnejšemu delu in nenehnemu širjenju materialnih temeljev dela. In prav v tem je tudi naravna povezava in medsebojna pogojenost socialne in ekonomske politike, njuna dialektična enostnost".

Prav je, da se danes tudi vprašamo, ali smo področje socialnega skrbstva doslej uspeli uveljavljati kot nepogrešljivi del odnosov in vrednot, ki naj jih zagotovi naš samoupravni socialistični sistem. Ali v teh naših zaostrenih razmerah opredeljujemo njegovo funkcijo, namen in prispevek tako, da z njo prispevamo k preseganju teh razmer. Posebej danes občutimo kako pomembna je skupna skrb za varnost posameznika in njegove družine, za socialno trdnost v družbi. Danes, ko zaradi znanih domačih in zunanjih

vzrokov živimo precej težje kot včeraj, naše ljudi hrabri upanje, da se jim v socialističnem samoupravljanju vendarle odpirajo možnosti za boljše jutri, seveda z njihovim bolj zavzetim delom, dobrim gospodarjenjem v združenem delu in odgovornim delovanjem vseh družbenih dejavnikov. Zato nikoli ne smemo spregledati, da je sistem socialne varnosti in znotraj njega dejavnost socialnega skrbstva naša družbena realnost in perspektiva. In nikoli ga ne smemo motriti zgolj z enega zornega kota, ali samo kot dejavnik večje produktivnosti, ali kot sestavino proizvodnih odnosov. Le-ta vedno deluje in učinkuje kot integralni in nepogrešljivi del celotnega družbenega dogajanja. Njegova vsebina je bila in je zasnovana na revolucionarnem bistvu humanizma in spoštovanju človekove osebnosti. Iz nje izhaja možnost, da je družbene skrbi deležen vsakdo tudi takrat, ko iz kakršnegakoli razloga ne more uresničevati pravic iz tekočega in minulega dela. Potemtakem s socialnoskrbstveno dejavnostjo ne rešujemo le konkretnih socialnih problemov, temveč jo pojmujeemo kot pomemben del družbene zavesti. To pa pomeni, da v našem samoupravnem socialističnem sistemu ne more biti nihče v zanj kritičnem trenutku prepuščen le samemu sebi, hudi socialni ogroženosti ali družbeni osamitvi. V samoupravnih in družbenopolitičnih skupnostih smo dolžni podvzemati vse, kar bi zagotovilo, da se bo vsakdo po svojih močeh lahko vključil v dejavno in vredno življenje. To naj nam bo trajno vodilo v delovanju na področju socialnega skrbstva. V uresničevanju tega hotenja in vizije pa naj se iz dneva v dan potrjujeta strokovna ustvarjalnost in družbena angažiranost delavcev in samoupravljalcev tega področja.

Iz uvodnega govora Majde Gaspari

O NEKATERIH VIDIKIH SAMOUPRAVLJANJA IN MOTIVACIJE
V BRIGADIRSKIH NASELJIH

Srečo Dragoš *

V pogovorih z brigadirji je mogoče večkrat dobiti vtis, da na akciji niso najbolj navdušeni za samoupravljanje. To jim pogosto očita tudi vodstvo, brigadirji sami pa se radi otepajo raznih samoupravnih funkcij, ki naj bi jih opravljali, da bi življenje na mladinskih delovnih akcijah (MDA) potekalo tako, kot je bilo prej zamišljeno. Seveda se v zvezi s tem pojavlja veliko različnih pojmovanj samoupravljanja pa tudi okoliščine, v katerih se mnogi sklicujejo nanj, so zelo različne. Skupno vsemu temu pa je, da vedno delujejo neki interesi, ki so ali izpostavljeni ali zakriti in s tem razvidni oz. nerazvidni. Zato se je treba ob takih trditvah, češ da med brigadirji ni zanimanja za samoupravljanje, vprašati, kakšni so njihovi motivi oziroma interesi.

Če hočemo spoznati interes nekoga, se moramo prej vprašati, kaj sploh je - interes. Interes se navadno razlaga kot "udeleženosť", "prizadetost", "zadevnosť", "přid", "korist" (npr. v državnem interesu, v individualnem interesu ...), "zanimanje za kaj", "naklonjenosť čemu" itd. Podobno je opredeljen tudi motiv: to je "nagib, pobuda za kaj; vzrok; razlog; namen; glavna vodilna misel" itd. (gl. F. Verbinc: Slovar tujk). V tem smislu govorimo o nečem, k čemur se "nagibamo", kar je "razlog" našega ravnanja in pri čemer bi bili radi "udeleženi"... . Nerazjasnjeno pa ostaja vprašanje, ZAKAJ se k temu nagibamo, zakaj nas to zanima in, še bolj, KAJ je tisto, zaradi česar nas to zanima in zaradi česar smo motivirani za neko dejavnosť. Na to vprašanje je npr. tudi psihologija nima odgovora, čeprav je sicer res,

* Srečo Dragoš, dipl.sociolog, asistent-stažist,
Višja šola za socialne delavce, Šaranovičeva 5,
Ljubljana

da je pojem motiva "eden temeljnih in hkrati eden najtežavnejših pojmov v psihologiji" (J. Musek, str. 263). Nevarnost, ki izhaja iz tega, pa je, da bi predvidevali poseben motiv za vsako našo aktivnost in bi npr. tiste, ki se udeležujejo MDA, in one, ki vanje nočejo, razlikovali po tem, da bi jim pripisali pač različne motive, ki pogojujejo njihova ravnanja. Tako bi imeli motiv za delo, motiv za idejnopolitično usposabljanje, za cestnoprometne predpise, za radioamaterstvo, za računalniški krožek (to so interesne dejavnosti na MDA) in bi se zato udeleževali MDA, drugi pa bi imeli drugačne motive in se jih zato ne bi udeleževali. Taka logika je precej udomaćena: ko vprašamo, zakaj mladi nočejo v MDA, je najpogostejši odgovor, češ da je med mladino upadel interes (motiv) za MDA. Tak odgovor, čeprav na videz smiseln, je enako nesmiseln, kot je nesmiselno "zato, ker npr. jemo z žlico, govoriti o "žlicojedem" motivu" (ibid. 263). S tem namreč ničesar ne povemo o tistih zakonitostih, ki resnično usmerjajo naše vedenje, saj če mladi ne grejo v MDA zato, ker nimajo motiva, da bi se jih udeležili, še vedno ne vemo ničesar o njihovi motivaciji.

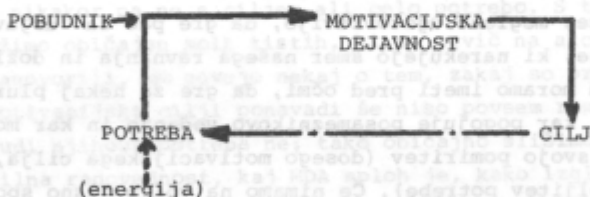
Kakorkoli že, psihologija daje vedeti vsaj to, da je naše vedenje odvisno od vrste dejavnikov:

"Pojem motiva lahko morda rezerviramo za vse tiste organizmične dejavnike in dispozicije, ki narekujejo smer našega ravnanja in doživljanja. Takšno pojmovanje motivov je dovolj splošno, da zajame tako instinktivne potrebe kot zavestne želje in hotenja". (ibid 264).

Vse to pa je težko zajeti z vprašalnikom, s katerim bi hoteli najprej spoznati dejanske motive in interese mladih in se šele nato pogovarjati, kakšne oblike MDA naj bi organizirali in npr. katere interesne dejavnosti bi jim ponudili. Naj omenim samo to,

da v naših intervjujih z brigadirji ni še noben brigadir izjavil, da se je udeležil MDA zato, ker imajo tu na voljo npr. računalnik ali ker je možno narediti izpit za radioamaterja. Se pravi, da v MDA ni bilo ničesar, kar bi lahko prepoznal kot svoj motivacijski cilj, zaradi katerega bi šel v MDA. Stvari niso tako preproste, pa tudi celotno vprašanje motivacije se vedno postavlja kot vprašanje motivacijske situacije in motivacijskega procesa.

V navedeni Muskovi knjigi je motivacijska situacija obrazložena s pomočjo naslednjih elementov: energetske podlage (potrebne za izvedbo kakršnekoli aktivnosti), potrebe, pobudnika motivacijske dejavnosti, motivacijske dejavnosti in motivacijskega cilja. Med sabo so ti elementi, ki sestavljajo motivacijsko situacijo, v takem razmerju:

Potreba pomeni neke vrste fiziološki primanjkljaj, ki terjaja določeno aktivnost, da se ta primanjkljaj izravna. Vendar pa potreba sama največkrat ne zadostuje, da bi se posameznik za zadovoljitev te potrebe usmeril v določeno aktivnost, pač pa je potrebna ustrezna pobuda. Včasih je dovolj, če se posameznik zave svoje potrebe pa že sproži potrebno aktivnost, drugič spet je potrebno kaj več. Vlogo pobude ima lahko časopisna reklama za neko pijačo - kupimo jo, čeprav smo bili žejni že prej ipd. Take pobude sprožijo motivacijsko dejavnost

(kot naslednji element motivacijske situacije), ki se sestoji iz ukrepov, ki naj bi zadovoljili potrebo. Tovrstne dejavnosti vključujejo npr. iskanje in prepoznavanje motivacijskega cilja, izbiro in ravnanje s sredstvi za doseg tega cilja, opredelitev samega cilja in njihovo razvrščanje v bolj ali manj primerne glede na vrsto potrebe itd. Cilj pa predstavlja vsak predmet, dejavnost, pojav oz. tisto, k čemur je motivacijska dejavnost usmerjena in kar zadovolji potrebo. V tem smislu gre npr. za tako različne motivacijske cilje, kot sta pitje vode in pohvala spoštovane osebe, družbe ...

Če se sedaj osredotočimo predvsem na tisto, kar se z motiviranim vedenjem dogaja, ne pa toliko na tisto, kar to vedenje povzroča, spodbuja in usmerja, potem je iz prikazane povezave elementov, ki tvorijo motivacijsko situacijo, že razviden predmet našega interesa. Dejanske potrebe, zakonitosti njihovega pojavljanja, njihova specifičnost pri različnih posameznikih, skupinah - vse to nas tukaj niti toliko ne zanima, zato se lahko mirno zadovoljimo s sicer megleno ugotovitvijo, da gre pač za "dejavnike in dispozicije, ki narekujejo smer našega ravnanja in doživljanja". Predvsem moramo imeti pred očmi, da gre za nekaj pluralnega, za nekaj, kar pogojuje posameznikovo vedenje in kar mora nujno doseči svojo pomiritev (dosego motivacijskega cilja, ki pomeni zadovoljitev potrebe). Če nimamo na voljo jasno spoznanih potreb, seveda tudi akcije ne moremo usmerjati na motivacijske cilje, na izbiro le-teh, na olajševanje pristopa do njih itd. (tu se pokaže nezadostnost rešitve neaktualnosti MDA s tem, da izumljamo nove kroške in "interesne dejavnosti"). Ostane nam torej le motivacijska dejavnost kot tisto področje, ki ga preiskujemo in na katerega lahko vplivamo v smislu razrešitve problema. Ravno to področje pa je doslej najbolj zapostavljeno. Največkrat se namreč govori ali o ciljih MDA in s tem v zvezi o njihovem smislu, ali pa o interesih tistih, ki naj bi šli v

MDA, pa tega nočejo narediti. Gre za napačno istovetenje MDA z motivacijskim ciljem tistih, ki se MDA udeležujejo. Dejansko pa MDA ni nikakršen pojav ali celo stvar (MDA = brigadirsko naselje + trasa + finance + organizirani koncerti + tečaji ...), pač pa najprej družbeni prostor oz. družbeni sistem. Gre za to, da so MDA opredeljene z večjo ali manjšo intenzivnostjo stikov med ljudmi, z njihovim bolj ali manj intenzivnim komuniciranjem. MDA so določen tip medsebojnih odnosov, znotraj katerih potekajo družbeni procesi, ki jih npr. sociologija deli v konjunktivne (kooperacija, akomodacija, asimilacija) in disjunktivne (konfliktni, tekmovalni procesi in procesi nasprotovanja). S tem MDA ne more biti motivacijski cilj, pač pa kvečjemu prostor, v katerem se išče, izbira, najde, dosega ali osvoji motivacijski cilj. V tem smislu bi se v prej predstavljeni shemi motivacijske situacije MDA enačila z elementom motivacijske dejavnosti, ki ga označuje prav usmerjanje akcije na cilj, na njegovo izbiro in vse kar je v zvezi z njegovo uresničitvijo; nikakor pa ne s ciljem ali celo potrebo. S tem si lahko razložimo običajen molk tistih, ki so prvič na akciji in smo jih nagovorili, da povejo nekaj o tem, zakaj so prišli tja, saj motivacijski cilji ponavadi še niso povsem razpoznavni, kot tudi njihova potreba ne; tako običajno slišimo, da je bila odločilna radovednost, kaj MDA sploh je, kako izgleda tisto, kar so jim pripovedovali njihovi kolegi, ki so že bili na akciji itd. Podobno izkušnjo s takimi intervjuji ugotavlja tudi B. Kuzmanovič, ko navaja tavitološke in posplošene odgovore brigadirjev o tem, zakaj so prišli na akcijo: "zato, ker semtako hotel", "zato, ker je tukaj lepo", "všeč mi je življenje na akciji" itd. Bolj razpoznavne cilje pa imajo večkrat stari "akcijaši" in zato gledajo na svoje okolje povsem z vidika svojega motivacijskega procesa. Tako je npr.

... Intenzivno sodovanje med subjekt...

že kar značilen njihov očitek tistim, ki se ne izkažejo pri delu, češ da "nekateri pridejo v brigado na počitnice, ne pa delat", pri čemer težko razumejo, da imajo mnogi drugačne predstave in pričakovanja o MDA kot pa oni, katerih cilj je npr. trak akcije. V storilnost usmerjene brigade in posamezniki enačijo MDA s sistemom, katerega glavna funkcija je čim uspešnejše izvajanje del na trasi, medtem ko so popoldanske, t.j. interesne aktivnosti funkcionalno podrejene doseganju norm in odstotkov. Tako pridejo navzkriž s tistimi, ki jim je v MDA delo na trasi nujno zlo oz. vsaj manj pomembno od dogajanj v brigadirskem naselju. V podobni zmoti so tudi vsi novinci, ki jih npr. privabijo plakati za MDA, na katerih smo lahko videli fanta in dekle v objemu, medtem ko je lopata zraven bolj kot okrasek. Ti plakati računajo bolj na potrebo mladih po družabnem življenju (plakat kot pobudnik), kar jih napeljuje na enačenje MDA z motivacijskim ciljem, ki naj bi jim to potrebo zadovoljil. Potem se izkaže, da je v resnici treba predvsem delati ...

Torej, do omenjenih težav pride, če mladi pojmujejo MDA kot tak ali drugačen cilj in ne kot MOŽNOST ali PROSTOR, kjer bi se individualni motivi, želje, interesi, potrebe itd. svobodno izrazile in bi se poskušala najti možnost za identifikacijo motivacijskih ciljev, ustreznih tem potrebam, ter seveda, če bi se MDA pojmovalo kot sistem, katerega funkcija je vzdrževanje konjunktivnih procesov med posamezniki. Tu je treba predvsem poudariti, da procesi kooperacije (v njih ljudje in družbene skupine sodelujejo - kooperirajo - zato, da bi dosegli skupen cilj) niso možni vedno in povsod, saj gre večkrat za različne cilje, tudi v MDA. Nasprotno pa je na MDA navada, da se različnost motivov posameznikov kot tudi brigad potiska v ozadje ali se celo izenačuje ("vsi smo na MDA prišli zato, da bi koristili naši družbi, da bi razvijali bratstvo in enotnost ..."). Intenzivno sodelovanje med subjekti

vsake družbene skupine je namreč odvisno od vrednot, na katere pristajajo sodelujoči, in pa od avtoritativnosti, ki jo potencira in vzdržuje neka družbena asociacija. In tam, kjer gre za različnost motivacijskih ciljev, gre seveda tudi za različne vrednote o tem, kaj je dobro in kaj je slabo. Če se v takih primerih vztraja na procesih kooperacije za vsako ceno, se nujno okrepi institucionalna prisila (prim.: vojska). Še večje zlo pa je ideologija, ki se s tem producira in ki izhaja sicer iz realnega dejstva, da gre za različna hotenja, ideologija, ki stremi za ukinitvijo interesnega pluralizma, s tem pa seveda predpostavlja subjekt, ki naj bi to počel. Ta je nujno vnaprej prosvetljen in ima nalogo, da razsvetli še druge o tistem edino pravilnem cilju, ^{kar} je seveda nemogoče, če gre za različnost potreb.

MDA moramo torej imeti za tisto skupnost, v kateri poteka motivacijska dejavnost, ne pa jo istovetiti s takšnim ali drugačnim motivacijskim ciljem. Zato tudi ne moremo izumiti nikakršnega univerzalnega koncepta MDA, ki naj bi ustrezal mladini; to je stvar tistih, ki se udeležujejo konkretne MDA.

Na individualni ravni gre torej za različne motivacije, temu pa mora ustrezati tudi tip vodstva. Pri poizkusih uvajanja demokratičnih načinov vodenja smo lahko opazili tri načine oz. tri "strategije" demokratizacije, ki se jih ima za nekakšno zagotovitev boljših, t.j. samoupravnih odnosov na akciji, ki pa povzročajo številne nove težave in negativne izkušnje, kar mnoge kmalu privede k uveljavljanju starih in že preizkušenih vzorcev vodenja. Vodstva razumejo svojo vlogo glavnega pobudnika demokratičnih samoupravnih odnosov večkrat v precej dobesednem smislu, se pravi, da so predvsem oziroma prav oni (vodstvo) edini, ki so pristojni za uvedbo določenega načina

vođenja akcije. Pobudo za večjo demokratičnost in samoupravo na akciji daje najprej vodstvo in s tem nekako "prižge" zeleno luč za samoupravljanje, demokratičnost itd. S tem da ostalim vedeti, kaj lahko od njega pričakujejo, kakšna tolerantnost (do štaba, komandanta, pravil ...) je na akciji dovoljena, brigadirji pa skušajo to pobudo realizirati. Ta začetna pobuda je nekakšno vodilo za vse, kar se na akciji lahko počne, in napotek, do kod "se lahko gre". V tem smislu se vse ostale pobude posameznikov navezujejo na prvo, se pravi začetno pobudo oz. iniciativo (lat. initiare = začeti) vsekakor pa ji ne nasprotujejo. V Razgovoru z brigadirji se je zato večkrat, ko se je govorilo o splošnem zadovoljstvu na akciji, poudarjalo, da je samoupravljanje kar dobro razvito, saj jim vodstvo v nasprotju s prejšnjimi akcijami marsikaj dovoli. Te začetne pobude vodstev pa lahko shematsko razdelimo na tri tipe oz. strategije uvajanja samoupravljanja:

- Vodstvo oz. komandant akcije se odloči za nekakšen "pluralističen" koncept, katerega bistvo je, da se v marsičem odpoveduje enosmernemu ukazovanju od zgoraj (predvsem v zvezi z disciplino in redom v naselju, razreševanjem konfliktov, pospeševanjem tekmovalnih odnosov med brigadami ...). Zaveda se različnosti posameznih brigad (miselnost, navade, želje) in se zanaša na komandante teh brigad, da bodo bolje presodili položaj ter sprejeli boljše ukrepe. Ker se takšno ravnanje posploši na vse probleme, pride večkrat do povsem različnih sistemov vođenja, ki so se po inerciji ali kako drugače obdržali po posameznih brigadah oz. pri njihovih komandantih. Tako so lahko brigadirji na isti akciji podvrženi povsem različnim sistemom vođenja, ki varirajo od povsem avtoritarnih do demokratičnih ali celo anarhičnih odnosov. "Demokratičnost" vodstva akcije je tako pravzaprav v tem, da je dopuščena nedemokratičnost znotraj posameznih brigad.

- Ponekod se alternativa avtoritarno-demokratično "razreši" v samem štabu MDA in sicer v tem smislu, da le-ta nastopa navzven oz. navzdol z enotnim konceptom vodenja. Kmalu pride do precej centraliziranega sistema, v katerem obstoji "samoupravljanje" na ta način, da se tisti v štabu resnično enakopravno SAMI odločijo, kako bodo UPRAVLJALI z drugimi.
- V nasprotju s prvim dvema tipoma vodenja MDA se tretji osredotoča na odpravljanje pomanjkljivosti, ki izvirajo iz prvih dveh tipov; na celi akciji se namreč skuša uvesti enoten način vodenja, ki naj bi bil demokratičen, hkrati pa se takšna prizadevanja dosledno izogibajo vsakršni centralizaciji in nasilnemu poenotitju glede izvajanja in sprejemanja sklepov. "Strategija" je takale: vodstvo akcije se odpove vrsti svojih pristojnosti, da bi vodstva posameznih brigad oz. sami brigadirji imeli proste roke pri odločanju o najrazličnejših stvareh, o katerih se je prej odločalo samo v štabu oz. "od zgoraj". S tem naj bi se uvedla možnost samoupravljanja brigadirjev na akciji, kar pa se je pokazalo kot zmotno pričakovanje, čeprav se je na tem konceptu vztrajalo tudi znotraj posameznih brigad (v nasprotju s prvim primerom vodenja).

Ker vsi trije opisani koncepti vodenja temeljijo na isti predpostavki, ki se vedno izkaže kot zmotna, se tudi ti koncepti vodenja pokažejo kot neuspešni. Tu se na svoj način potrdi Supkova teza:

"Ko govorimo o prednostih in pomanjkljivostih avtoritarnega in demokratičnega načina vodenja družbenih skupin, ne smemo tih prednosti in pomanjkljivosti jemati izolirano od splošnih družbenih pogojev." (Supek, st. 253).

Gre namreč za to, kar se pri nas izvaja na ravni globalne družbe že nekako od leta 1950 dalje, torej za poizkuse uvedbe samoupravljanja (o tem gl. pisanje J. Županova), to pa se nam potrdi tudi na primeru MDA v zvezi z omenjenimi tremi tipi vodenja akcij, ki so najpogostejši.

S poizkusi večje demokratizacije in uvedbe samoupravljanja, ki slonijo na prvi oz. začetni pobudi vodstva, se vse bolj teži v reorganizacijo hierarhične vodstvene strukture, ki naj bi pomenila predvsem dvoje:

- 1.) Prerazporeditev formalnih pooblastil - tista, ki so bila prej osredotočena v vodstvu (štabu akcije) ali celo v posamezniku, se zdaj porazdeljujejo navzdol, tako da so komandanti posameznih brigad in sami brigadirji pristojni za odločanje o stvareh, o katerih je prej odločajo vodstvo, oni pa so le upoštevali odločitve, ki so prišle "od zgoraj".
- 2.) Demonopolizacija moči, s katero je prej vodstvo razpolagalo - gre za ukinjanje razlik v vplivnosti, odločanju in možnosti kontrole med vodstvom in "rajo", tako da bi leta pridobila moč za samoupravljanje, vodstvo pa bi imelo le vlogo nekakšnega koordinatorja, izvrševalca ipd. Tako bi brigadirji lahko samoupravljali, saj imajo možnosti za to; prilagodil se je sistem, ki noče biti več hierarhičen. Vendar - to čutijo vsi - stvar ne teče.

Temeljna napaka je namreč prav v tem pričakovanju, ki nikakor ni utemeljeno (niti teoretično), namreč da prerazporeditev formalnih pooblastil (točka 1) sproži, povzroči tudi porast moči med komandirji in komandanti brigad (točka 2); preprosto rečeno - če nekomu deklarativno zagotovimo možnost odločanja o nečem, ga s tem še nikakor nismo naredili močnega, da bi to dejansko lahko počel. Takšna pričakovanja so, kot

rečeno, po eni strani izraz splošnih družbenih razmer, teoretično pa gre za pojmovanje moči, ki je lastno npr. Talcottu Parsonsu. Družbeno moč je namreč razlagal zgolj kot legitimno moč, obravnaval in priznaval je torej le del obstoječe moči v družbi, in sicer tistega, ki je uzakonjen, priznan, veljaven in katerega nosilci so pravni subjekti (politična stranka, posamezniki kot nosilci družbenih funkcij ...), ni pa dopuščal domneve (niti teoretične), da je možen obstoj anonimnih, neformalnih skupin in posameznikov, ki bi lahko nasilno vplivali na obnašanje drugih ljudi, organov, forumov, čeprav jim npr. obstoječa zakonodaja tega ne dovoljuje. Njegova temeljna zmota je bila v tem, da je vzroke za moč razlagal s tistim, kar je v resnici posledica moči, to je z institucionalizacijo vrednot. Logika je taka: ker sem nosilec določene funkcije (torej ker sem pooblaščen za odločanje o tem in onem ...), imam tolikšen del družbene moči. Seveda je v resnici obratno: družbena moč je vzrok porazdelitvi pristojnosti med določene družbene subjekte. Logika, ki izhaja iz te temeljne zmote, pa je, da če bom jaz prenehal biti nosilec pooblastil za neke ukrepe in če se bodo ta pooblastila prenesla na same brigadirje, bom tudi jaz izgubil moč odločanja, ki sem jo imel, povečala pa se bo njihova moč. Zgodi pa se dejansko drugače, da prerazporeditev formalnih pooblastil mogoče res povzroči spremembo prejšnje strukture moči, vendar pa ne v prid brigadirjem na akciji, pač pa nekemu tretjemu (znan je primer "povezovalca" iz občine, ki je imel na razpolago celo avto, kateri sicer pripada akciji, vendar pa ni imel nihče pregleda nad njegovim delom ...).

Skratka, nujno se je treba otresti zmote: ko razglasimo SAMOUPRAVLJANJE za temeljno normo, ki naj bi veljala na akciji, in ko se štab akcije odreče dajanju direktiv od zgoraj navzdol, s tem še niso dani pogoji za samoupravo brigadirjev, saj norme vsebujejo le pravila in navodila o tem, kako naj posamezniki ravnaajo v konkretnih situacijah, nikakor pa tem posameznikom ne dajejo potrebne moči, da bi to normo tudi prakticirali.

Podobna predpostavka, ki se jo zamenjuje z dejstvi, je tudi tista, ki je razpoznavna na ravni celotnega ideološkega žargona na MDA. Gre namreč za pristop - ne le k obravnavi konkretnih zapletov - pač pa k izvedbi celotne zasnove vodenja MDA, ki temelji na prepričanju, da so vsi udeleženci na akciji, skupine kot posamezniki, interesno sinhronizirani na isti "valovni dolžini", na kateri je potem mogoče usklajevanje posamičnih razhajanj. Torej da se množstvo interesov, ki se uspejo izraziti na akciji, da združiti pod imenovalec pluralizma SAMOUPRAVNIH interesov, t.j. takšnih interesov, od katerih nobeden ne teži k monopolizaciji posameznih področij življenja in dela na akciji. Seveda je posledica te predpostavke v tem, da se takšnemu obstoju večjega števila (parcialnih, družbenih, idejnih, ekonomskih ...) interesov ponudi samo še možnost njihovega demokratičnega soočanja in - problemov s samoupravljanjem na akciji naj ne bi bilo več. Zaradi te zmotne predpostavke je v praksi vodstev MDA tudi vabljivo tako pojmovanje moči, ki izključuje nelegitimno moč ter se moč pripisuje samo tistim, ki imajo tudi pravico do njene uporabe (seveda zgolj formalno). Dejansko pa so interesi zelo različni, celo DIAMETRALNO NASPROTNI, vendar pa se ne soočajo na enakopraven način, saj se največkrat niti ne govori o njih (vprašanje je, če je njihova uskladitev na MDA v vseh primerih tudi možna, saj predhodne priprave udeležencev akcij praviloma ne potekajo zadovoljivo ali pa jih sploh ni).

V tem smislu se stanje na MDA pač ujema s splošnim družbenim ozračjem in zdi se, da glede tega med različnimi MDA ni večjih razlik. Kljub obilici parol o samoupravljanju je stanje na akcijah tako, kot ga ilustrira vprašalnik, ki je bil izveden na enih od hrvaških MDA (gl. M.Julek, st.9o) in se nanaša prav na področje abstinence pri odločanju. Vprašanje je takšno:

"Ali verjamete, da imajo na nekaterih sestankih ali ob drugih priložnostih nekateri brigadirji nekaj za povedat, pa vseeno zamolčijo svoje mišljenje"?

Odgovori	I.izmena	II.izmena
1. da, posamezni brigadirji pogosto zamolčijo svoje mišljenje	58	56
2. verjamem, da taki, če so, niso številni	27	23
3. takih ni	4	7
4. mi ni znano	8	9
5. (svobodni odgovori)	0	4
6. brez odgovora	3	1
SKUPAJ	100	100
N	220	210

Večina vprašanih je torej mnenja, da nekateri brigadirji pogosto zamolčijo svoje stališče, medtem ko le 4 % oziroma 7 % vprašanih meni, da je MDA prostor, kjer je mogoče povsem odkrito govoriti o svojih mislih in interesih.

Gre torej za zmotne predpostavke, na podlagi katerih mnoga vodstva MDA gojijo povsem neutemeljena pričakovanja ter izvajajo povsem napačne "strategije" vođenja akcij:

- s tem, ko se vodstvo neke akcije opredeli ZA samoupravljanje, večjo demokratizacijo itd., pričakuje, da bo to splošna norma, ki bo sprejeta na nivoju celotne akcije,
- v "skladu" z deklarirano normo (SAMOUPRAVLJANJE) praktičira enega od prej omenjenih konceptov vodenja, ki temelji na predpostavki, da prerazporeditev formalnih pooblastil AVTOMATSKO potegne za sabo tudi porast dejanske moči med brigadirji - da je torej brigadirjem dana možnost samouprave že s tem, ko je vodstvo akcije načelno odstopilo od ukazovanja odločitev "od zgoraj",
- predpostavka, da so vsi interesi na akciji takšne narave, da se med seboj ne izključujejo, torej da niso konfliktni in se že po nekakšni inerciji usmerjajo k demokratičnemu soočenju.

Zato je tvegano imeti kakršnokoli vnaprejšnjo strategijo za takšno, ki bi pomenila zagotovilo pri uvajanju samoupravljanja in razvijanju demokratičnih odnosov. Preizkušnih receptov NI in tudi če bi v vseh primerih imeli že vnaprej pripravljeno idealno vodstvo za vsako od MDA, je treba računati s tem, da razmere niso idealne, t.j. takšne, kakršne bi ustrezale naši zamisli. Zato tudi pobude članov vodstva akcije ne smemo razumeti v tem smislu, da so že po svoji funkciji pristojni, da nekaj oziroma z nečim začnejo, kar naj bi potem nadaljevali ali celo posnemali drugi, pač pa je njihova iniciativnost v tem, da so pozorni na te "začetke," na vse tisto, kar se pojavlja in vznika med brigadirji samimi, da to pomagajo izraziti, soočiti, razvijati dalje, usklajevati itd. Vodstva namreč pogosto rada padejo v skušnjavo, da na izziv brigadirjev, ki zahtevajo od njih neko pobudo (npr. zahteve v zvezi zapolnjevanja prostega časa...), to razumejo na tak način, da jim skušajo omogočiti čim pestrejšo ponudbo koncertov, krožkov, tečajev,

predavanj, ali pa povsem "dvignejo roke", češ, tukaj se bomo šli samoupravljanje in zato se morate sami upravljati, vodstvo pa svojo pozornost usmeri na opravila, ki z dinamiko odnosov znotraj naselja nimajo skoraj nič skupnega (stiki z občinskimi močmi, RK ZSMS, krajevno skupnostjo, investitorjem ...). Ne gre za to, da bi se moralo vodstvo odmakniti od brigadirjev, da bi brigadirji lažje samoupravljali, pač pa bi morali prodreti še bolj v njihovo sredino in skupaj z njimi iskati izhode iz različnih težav (tudi skupaj z ostalimi redno hoditi na traso in bivati v istih sobah, če je to potrebno). Vodstvo svojih nalog ne bi več čutilo kot probleme brigadirjev, ki naj bi jih razrešilo, pač pa kot svoje probleme, ki jih lahko reši le z brigadirji, ne pa z njih ali celo brez njih. Seveda se bo tako prisiljeno soočiti z novimi vprašanji, ki jim prej ni bilo izpostavljeno v tolikšni meri oziroma mu vsaj ni bilo treba odgovarjati nanje, saj je obstoječi in utečeni način delitve dela na akciji zagotavljal tudi določeno varnost in ne samo koristi. Poleg tega je tudi nepredvidljivost rezultatov pri uvajanju in iskanju novih oblik dela vsekakor večja kot pri starih, preizkušenih načinih. Kljub temu pa vprašanja, s katerimi se ob drugačnem načinu dela sooča vodstvo, niti niso tako nova, kot se mogoče zdi, nov je predvsem način spopadanja s temi vprašanji. MDA smo namreč definirali ne kot kakšno specifično obliko organiziranja delovne sile, še manj kot geografski prostor (MDA = naselje + trasa ...), pač pa kot sistem družbenih odnosov, kar pomeni, da so udeleženci nekako ujeti in zapleteni v gosto mrežo medsebojnih odnosov, prav v medsebojni komunikaciji in interakciji pa se dogaja prevzemanje in izvrševanje funkcij, ki so povezane z vodenjem. Prednost demokratičnega pred avtoritarnim načinom vodenja zato ni le v tem, da npr. demokratični tip vodenja temelji na vseh članih skupnosti (vsi so udeleženi pri izbiri in postavljanju ciljev, planiranju, aktivnosti...), pač pa so izkušnje glede uresničevanja motivacijskih ciljev in želja dostopne skupinski zavesti

le v demokratičnih skupinah. In čeprav take izkušnje nikakor niso nepomembne za življenje v mladinski skupnosti, so prav člani vodstva akcije - žal - najbolj odmaknjeni od njih. Npr. tudi dejstvo, ki se potrjuje na mnogih akcijah, da je navadnemu brigadirju možnost "samoupravljanja" dana le v zvezi s spreminjanjem jedilnika ali upoštevanja posamičnih pravil, ki se tičejo discipline, je z vidika avtoritarno usmerjenega vodstva precej zakrito; prav tako je lahko izključitev posameznika ali celo brigade z vidika notranjih odnosov med samimi brigadirji povsem konstruktivno dejanje, medtem ko je za zunanjega opazovalca takšen dogodek praviloma znak njihove nesposobnosti itd.

Glede prehoda na nov, bolj demokratičen način vodenja in življenja na MDA lahko ugotovimo, da ni enostaven; tudi ni čisto jasno, kako naj bi to naredili. Še danes imajo polno veljavo besede, ki jih je pred desetletji zapisal Rudi Supek, ko je razmišljal o mladinskih akcijah na začetku šestdesetih let:

"Bilo je jasno, da neшто 'škripí', ali je manje jasno bilo što bi valjalo učiniti da se odnosi u radnim akcijama poboljšaju". (Supek, st.179).

Tega si ne moremo razjasniti z nikakršnim izumljanjem konceptov in "strategij" življenja na MDA, da bi z njimi in preko njih uvajali v odnose na akcijah več demokratičnosti in samoupravljanja, pač pa je treba ravno preko samoupravnega organiziranja in na dosledno demokratičen način na vsaki posamezni MDA poiskati takšen način življenja, kakršen bo ljudem in razmeram na njej najbolj ustrežal.

L I T E R A T U R A :

- Jilek Miroslav: Omladinske radne akcije - problemi i perspektive; Zagreb, 1982
- Kuzmanović Bora: Motivacija za učestvovanje na radnim akcijama; Gledišta, 7/8.1978

Pr - Musek Janez: Osebnost; DDU Univerzum, Ljubljana, 1982

Pr - Supek Rudi: Omladina na putu bratstva; Mladost, Beograd,

1963

NAČRTOVANJE DRUŽINE V OZD: KAJ IN KAKO ¹

(Odslikava elementov načrtovanja družine pri delu
socialnega delavca v DO SAVA KRANJ)

Dragica Šeško ²

I.

Najprej naj kratko nakažem razmerje med kratkoročno in dolgoročno naravnostjo v organizacijah združenega dela (OZD). Na osnovi praktičnih izkušenj lahko trdimo, da ozdi, morda tudi zaradi narave dejavnosti (materialna produkcija), razmišljajo o družbenih vprašanjih predvsem kratkoročno, v okviru teh vprašanj pa delajo tisto, kar ima določene učinke, še najraje tisto, kar je mogoče pokazati, meriti. S tem ne želimo o ozdih povedati nečesa negativnega, ampak samo ugotavljamo dejstvo.

Ozdi so kot proizvajalci na področju materialne produkcije predvsem dohodkovno naravnani, zato jih raven socialne varnosti delavcev in družbena infrastruktura ne zanimata tako neposredno kot jih osnovna dejavnost - produciranje uporabnih dobrin.

Tudi načrtovanje družine je ena takšnih drugotnih dejavnosti. Upam si trditi, da doslej o tem področju socialnega dela v ozdih ni nihče razmišljal. Celo širša družbena skupnost je v dosedanjih razmišljanjih o načrtovanju družine organizacije združenega dela, kot eno od mest, kjer lahko uresničujemo med drugim tudi smernice s področja načrtovanja družine, kar nekako obšla. Izdelanega koncepta, ki bi se mu reklo načrtovanje družine v ozdih torej ni. Niti v ozkem pomenu tega načrtovanja v ozdih ne more biti!

1. Prispevek je bil pripravljen kot referat na seminarju "Načrtovanje družine kot človekova pravica v praksi socialnega dela", ki je bil od 28. - 31. maja 1985 v Preboldu.
2. Dragica Šeško, diplomirani sociolog, Sava Kranj, Kadrovski sektor, Škofjeloška 6, 64000 Kranj.

Čas je in prav je, da govorimo o načrtovanju družine tudi tako, da vključimo ozde. Toda ker nimamo izdelanih konceptov, nekje pa moramo začeti - najbolje je, da pregledamo za uvod kar sedanje stanje - sem si v tem prispevku zadala nalogo, da nakažem nekatere elemente - bodisi kategorije delavcev ali pa področja dela, na katerih se pri konkretnem socialnem delu v konkretnem ozdu (v DO Savi Kranj), torej ta trenutek, ko izdelanih konceptov nimamo, vendarle odražajo elementi načrtovanja družine.

Pri tem pa moram takoj poudariti, da načrtovanja družine v tem prispevku ne pojmem v prvotnem (medicinskem) pomenu besede, ampak precej širše; izhajam iz pojmovanja družine kot sociološke kategorije in družinskih odnosov kot njihove vsebine.

Posamezni elementi načrtovanja družine se sproti in ne da bi jih doslej tako imenovali odražajo pri delu socialnega delavca v ozdu. Že zato, ker se socialni delavec na najrazličnejših področjih svojega dela srečuje s komplekno družinsko situacijo delavcev oz. s tistimi deli te situacije, ki se odražajo na delavčevi produktivnosti, na njegovem počutju in obnašanju v delovnem okolju.

II.

Ker bom pri tem izhajala iz konkretnih delovnih izkušenj in razmer v DO Savi Kranj, naj jo na kratko predstavim:

Sestavlja jo 8 proizvodnih tozdov, 4 storitveni tozdi, tozd Blagovni promet in delovna skupnost skupnost skupnih sektorjev, ki je sestavljena iz 10 sektorjev. S področjem socialne dejavnosti se ukvarja Oddelek za socialno varstvo in družbeni standard, ki je eden od oddelkov v okviru kadrovskega sektorja. V DO imamo relativno močno socialno službo, saj je v njej zaposlenih kar 6 socialnih delavk; nekatere se ukvarjajo s posameznimi specializiranimi področji socialnega dela, kot npr. z alkoholizmom, invalidsko problematiko, organizacijo in načrtovanjem zdraviliških možnosti za delavce, patronažo.

Dne 24. maja 1985 nas je bilo v DO zaposlenih vsega skupaj 4115 delavcev, od tega 31 % žensk oz. 1296 žensk. Slovencev je bilo 2822 oziroma le 68,5 %, struktura ostalih zaposlenih po narodnosti pa je bila naslednja: 13,7 % Srbov, 5,2 % Hrvatov, 2,8 % Makedoncev in prav toliko Črnogorcev, 2 % Muslimanov, 0,8 % albanske narodnosti, 3,1 % delavcev pa drugih narodnosti, 0,6 % se jih je opredelilo za t.i. jugoslovansko narodnost. Do 18 let je bilo starih vsega skupaj 2,6 % zaposlenih, od 19 - 27 let 22,2 %, od 28 - 39 let 39,2 %, od 40 - 49 let 22,7 % in nad 50 let 13 % zaposlenih v DO Sava Kranj.

III.

Najprej pogledjmo kategorijo novozaposlenih delavcev. V Savi imamo za sprejem novih delavcev v delovno razmerje uveljavljeno timsko delo. V timu so: kadrovnik, socialni delavec, zdravnik OA, referent za stanovanjska vprašanja, psiholog in po potrebi vodja DE, kamor naj bi novega delavca razporedili.

V lanskem letu je bilo timsko obravnavanih 646 delavcev in od tega sprejetih 318 delavcev, kar je 49 % (vsi v DR sprejeti delavci se nato udeležijo uvajalnega seminarja, na katerem podrobneje spoznajo novo DO in dobijo vse potrebne informacije); precej kandidatov pa zaradi tega, ker niso izpolnjevali razpisnih pogojev, ker so imeli pomanjkljivo dokumentacijo ali zaradi česa drugega niti ni prišlo do timske obravnave, ampak so jih posamezni člani tima izločili že pri individualni obravnavi. Ocenjujemo, da je bilo tako lani v sprejemnem postopku v naši DO okrog 1200 delavcev. Vloga socialnega delavca v sprejemnem postopku je ugotavljanje socialnih razmer kandidata in njegove družine, če jo ima.

Zlasti če delavec nima rešenega stanovanjskega problema, prihaja v praksi konkretno do elementov načrtovanja družine - predvsem se delavcu odsvetuje raširitve družine, če družina nima rešenih eksistenčnih problemov, DO pa zaradi pomanjkanja objektivnih možnosti takšni družini ne bi mogla priskočiti na pomoč, kar predvsem velja za delavce iz oddaljenejših krajev in drugih republik.

Kot naslednjo kategorijo delavcev, pri kateri se v praksi socialnega dela, ne da bi to posebej omenjali, med drugim srečujemo z elementi načrtovanja družine, bi omenili samske delavce. Žal je to "srečevanje" v praksi zelo posredno, čeprav bi bilo v prihodnje prav pri delu s to kategorijo delavcev lahko še najbolj konkretno, oprijemljivo in neposredno. Načrtujemo predvsem njihovo kulturno in rekreativno udejstvovanje, s čimer vplivamo na kvalitetnejšo izrabo njihovega prostega časa, kar je po našem mnenju že lahko tudi del preventive pred eventualnimi asocialnimi pojavi v bodočem družinskem življenju. Manj posreden element načrtovanja družine pa je reševanje stanovanjskih razmer, čeprav moramo žal dodati, da samskim delavcem pred ustanovitvijo družine ne moremo nuditi ustreznih rešitve stanovanjskega problema, kar je neredko lahko stimulacija za ustanovitev mlade družine, ki bi sicer z rojstvom otroka še počakala. Kot družba se moramo vprašati, ali smo tukaj ubrali prave poti za načrtovanje družine ali pa s takšnimi posegi, ki jih žal ne moremo zanikati, načrtovanju družine delamo škodo.

Kategoriji samskih delavcev bi lahko dodali še kategorijo mladih delavcev, a ker se v pretežni meri pokrivata, je ne bomo podrobneje osvetljevali. Še ena kategorija delavcev v DO Savi Kranj, ki se z obema prav tako precej pokriva, je s svojo problematiko močno prisotna. To so delavci iz drugih republik, ki živijo v samskem domu. Ti delavci se srečujejo s številnimi kulturnoprilagoditvenimi težavami, z iskanjem svoje identitete in navezovanjem novih prijateljskih vezi, posebno z nasprotnim spolom eventualno druge narodnosti. Veliko je izgubljenega, če ne razmišljamo o načrtovanju družine tudi skozi prizmo njihovih, prav specifičnih problemov, in žal moramo priznati, da sicer veliko storimo za njihovo vključitev v delovno okolje v konkretnih ozdih, malo pa smo za njihovo dobro počutje v bivalnem okolju v najširšem pomenu storili kot družba.

Morda še nekaj o kategoriji socialno ogroženih delavcev, ki vsaj v zadnjem času postaja eno od pomembnejših področij socialnega dela, čeprav seveda ne sodi le v socialno delo.

Samo kot ilustracija: V raziskavi o življenjskih razmerah delavcev,³ ki smo jo konec lanskega leta izvedli v enem od proizvodnih tozdov, smo ugotovili, da je po mnenju delavcev samih socialno ogrožena že vsaka 4. družina in da v tem tozdu pod dogovorjeno raven socialno-varstvenih pravic pade kar 37 % družin proučevanih vezanih delavcev.

V DO smo poleg tistih pomoči, ki so izven ozda "standardne" za socialno ogrožene delavce in njihove družine, razvili še nekatere lastne oblike pomoči. Tako imamo že več let ustaljeno metodo dodeljevanja socialnih pomoči, zadnja leta pod parolo "Ali je socialna pomoč pravica?"; tako je bila lani socialna pomoč dodeljena približno 250 družinam v povprečnem znesku 10.000 din. Imamo pa tudi t.i. blagajno samopomoči, kjer si zaposleni lahko izposodi denar, ki ga potem obročno vrača.

Poročenim delavcem, večinoma iz drugih republik, ki iz objektivnih razlogov živijo ločeno družinsko življenje (predvsem stanovanjski razlogi), DO povrne stroške za vožnjo k družini 5-krat na leto. Poleg tega imajo po Pravilniku o delovnih razmerjih ti delavci pravico do 3 dni dopusta (dodatnega) zaradi ločenega življenja. Poleg tega imajo regresirano bivanje v samskem domu ali v podnjameniškem stanovanju.

Ker smo se ob izpostavljanju nekaterih kategorij delavcev že doslej večkrat dotikali stanovanjske problematike, naj se sedaj, ko prehajamo, kot smo obljubili, še na nekatera področja dela, najprej zaustavimo kar pri stanovanjski problematiki.

V naši DO združujemo za reševanje stanovanjske problematike kar 11-13 % iz bruto OD delavcev, kar je precej nad predpisano stopnjo. Povprečno imamo vsako leto 60-70 novih prošenj za dodelitev družbenih stanovanj; trenutno imamo na čakalni listi 288 prosilcev, možnosti za ustrezno rešitev pa v letošnjem letu predvidoma 26, za delno ustrezno pa še 13-15. Že v tem srednjeročnem planu je naša DO kupila toliko stanovanj, kot jih je na tržišču lahko dobila, ne pa toliko,

³ Dragica Šeško: "Nekateri vidiki življenjskih razmer delavcev (tozd KJ)" Kadr. sektor, odd. za soc. varstvo in dr. stand., por. o pripr. nalogi, marec 1985.

kolikor jih je planirala za nakup. Stanovanjske razmere prosilcev točkuje posebna stanovanjska komisija, ki na osnovi dobljenih rezultatov naredi prioritetni vrstni red, po katerem se nato dodeljujejo stanovanja. Zaradi spremenjenih družbenih razmer pripravljamo spremembo Pravilnika o koriščenju sredstev sklada skupne porabe, tako da bodo tudi mlade družine lahko hitreje reševale svoj stanovanjski problem.

Kot naslednje področje socialnega dela v ozdu, pri katerem se srečujemo z elementi načrtovanja družine, bi lahko izpostavili problem otroškega varstva. K našim socialnim delavkam se pogosto zatečejo po pomoč ženske, ki jih neustrezno otroško varstvo bistveno ovira pri delu.

V takih primerih posredujemo v delovni enoti in skupaj z delavko poiščemo takšno varianto delovnega premika, ki je sprejemljiva tako za delovno enoto kot za delavko. Problem otroškega varstva je eden od tistih elementov načrtovanja družine, pri katerem moramo žal tudi ugotoviti relativno nemoč ozda, da bi koreniteje reševal ta problem. Sredstva družbe, ozda in posamezne družine so spet intervencirajoča variabla, ki nam vsem skupaj preprečuje prehod od željenega k dejansko mogočemu. Naj na tem mestu mimogrede opozorim še na problem denarne pomoči otrokom (otroški dodatek). Podatki nam govorijo, da se je zadnja leta samo v naši DO število upravičencev do otroškega dodatka znižalo od nekdanjih 800 na vsega skupaj okrog 45 upravičencev v letu 1983. Ni čudno, čeprav je letos ugodneje, da torej denarna pomoč otrokom ni več instrument demografske politike, ampak je postala čista socialna kategorija. Zato nas upad natalitete pravzaprav ne bi smel presenetiti.

Ustavimo se še nekoliko pri humanizaciji odnosov v družini in s tem v zvezi še posebej pri asocialnem pojavu, kakršen je npr. alkoholizem. Omenjamo ga zato, ker bi bilo načrtovanje družine, če bi zares zaživel tudi v ozdih, lahko eden od pomembnih preventivnih dejavnikov proti temu družbenemu zlu. Ugotavljamo, da je kvaliteta medsebojnih odnosov v delovnem okolju in družini, kjer se pojavi alkoholizem, mnogo siromašnejša od okolja in družin, kjer te patologije ni. V DO imamo izdelan akcijski program boja proti alkoholizmu, s katerim posredno prispevamo k dvigu kvalitete družinskih odnosov

in ki bi ga v nekem smislu lahko imeli tudi za element načrtovanja družine. V njem dajemo poseben poudarek izobraževanju in osveščanju, ustreznemu spreminjanju delovnih in samoupravnih normativov, seveda pa tudi vključevanju alkoholikov v zdravljenje. Tudi pri delu z alkoholiki smo razvili timski pristop. Pri obravnavi delavca z motečim vedenjem sodelujejo poleg socialnega delavca ter delavca samega in njegove družine še njegov vodilni delavec in predstavnik IO OOOZS. Široko zastavljena pot pri preprečevanju alkoholizma in obravnavanju njegovih posledic se nam zdi edina smotrna pot pri spopadanju s tem problemom. Ravnamo se po spoznanjih sodobne alkoholološke znanosti in prav zdaj tečejo priprave za ustanovitev terapevtske skupine za zdravljenje alkoholikov v okviru naše DO.

IV.

Vemo, da sta ekonomski in socialni razvoj tesno povezana in da hodi ta z roko v roki. Toda današnja družbenoekonomska kriza, ki je povzročila že presenetljivo znižanje življenjske ravni delavcev, postavlja pred družbo nova vprašanja - kako znotraj zmanjšanih materialnih možnosti družinam vendarle zagotoviti dostojno in solidno življenje. Zato ima ponovno odpiranje problematike načrtovanja družine v tem času še prav poseben pomen za družbo kot celoto, pa tudi za ozde, kjer je planiranje socialnega razvoja vse bolj odvisno od kvalitete poslovanja, kar je seveda v osnovi razumljivo. Manj spodbudno pa je to dejstvo, če se zavedamo oz. če čutimo, kako se je odnos med družbenimi institucijami in materialno produkcijo zaradi težnj po samozadostnosti, privatizaciji in zapiranju letih v lastne meje v zadnjem času razrahljal. Toda v tem prispevku tega ne bomo razčlenjevali. Poglejmo raje, kako je s planiranjem socialnega razvoja v naši DO.

Za pomembno zmago na tem področju si štejemo dosežek, da se socialni razvoj in s tem tudi celotni finančni načrt zanj, v celoti pripravlja v Oddelku za socialno varstvo in družbeni standard, torej se kolikor mogoče planira na podlagi strokovnih izhodišč.

Uradni tisk
Kadr. sektor odd. za soc. varstvo in dr. stand., por. o
pripr. analizi, marec 1985.

Planiramo ga v letnih gospodarskih načrtih in planih srednjeročnega in dolgoročnega razvoja DO. V Pravilniku o koriščenju sredstev skupne porabe so opredeljene pravice, merila in elementi uveljavljanja posameznih možnosti, ki so na tem skladu planirane. Socialni del gospodarskega načrta ima dva dela - stanovanjski in splošni del. Od 11 %, ki jih iz bruto OD združujemo za razreševanje stanovanjske problematike, gre približno četrтина za obvezni prispevek sisom, 2/4 za nakup družbenih stanovanj in 1/4 za posojila za individualno gradnjo in nakup stanovanj. Pod "ostalim delom" pa planiramo naslednje postavke:

- celotno maso za regres, ki se deli na gotovinski del izplačila, na del za raširitev in ohranjanje počitniških zmogljivosti ter regresiranje letovanja (pribl. 700 družin letno),
- preventivni zdravstveni oddih (pribl. 200 letno),
- klimatsko zdravljenje v naravnih zdraviliščih (kurativa, pribl. 300 letno),
- socialna dejavnost: enkratne denarne pomoči, funkcionalne pomoči (ozimnica, smučarski tečajji otrok ...),
- dotacije DPO in ostale dejavnosti.

Na ta način smo se zavarovali pred tem, da bi področje socialne dejavnosti avtomatično postalo prva žrtev zmanjšanih ekonomskih možnosti; o tem, koliko in kje skrčiti plan, se namreč dogovarjamo in usklajujemo z drugimi vidiki planiranja.

Če pri razmišljanju o bodočem načrtovanju družine v ozdih izhajamo iz sedanje situacije in če se zaradi v uvodu že poudarjenih razlogov omejimo na konkretne poti vemo, da je vrednost teoretičnega znanja brez konkretne aplikacije v prakso za ozde bolj opazno pomembnejšega pomena kot za druge družbene institucije - potem bi lahko ugotovili, da je na sedanji stopnji edina sprejemljiva in že obstoječa oblika, ki bi jo v naši DO kazalo izkoristiti tudi za načrtovanje družine, t.i. uvajalni seminar, ki se ga udeleži vsak novozaposleni delavec. Od tega seminarja seveda ne moremo pričakovati terapevtskih učinkov, to tudi ni mesto za pogovor, za vzgajanje odnosov med spoloma in načrtovanje družine v ožjem smislu. Vsak novozaposleni pa bi lahko dobil informacije o tem, kam se lahko obrne oz. kje lahko poišče organizirano obliko načrtovanja družine. Morda bi za zainteresirane (interesente bi lahko identificirali na uvajalnem seminarju, pa tudi na druge načine, npr. preko internih komunika-

cijskih in obveščevalnih medijev) kasneje lahko pripravili razgovor o vprašanih načrtovanja družine, kar bi bil po naši presoji, kar se načrtovanja družine v ozdih tiče že pombemben korak naprej.

Drugo možnost, ki pa še nima uveljavljene konkretne oblike, vidimo v naših samskih domovih. Ob primerni informiranosti stanovalcev in drugih zainteresiranih o ciljnih in namenih bi v njih še najlažje razvili nekatere oblike načrtovanja družine - predavanja, diskusije ipd. Že na začetku pa moramo vedeti, da ozdi lahko odigrajo informativno in osveščevalno vlogo, pa denimo še posredovalno, manj terapevtsko, čeprav je na zanikamo - njena zasnova je že v socialnem delu v ozdih. Načrtovanja družine v ozdih tudi ne gre razumeti ločeno od sodelovanja z drugimi družbenimi institucijami, ki so zadolžene za načrtovanje in izvajanje programa načrtovanja družine. Ozdi so torej podobno kot šole lahko le postojanke oz. mesta, na katerih se družbene usmeritve v zvezi z načrtovanjem družine lahko praktično uresničujejo.

Utopija je danes sanjati o času, ko bi ozdi načrtovanje družine lahko tudi planirali. Predvsem zato, ker bi morale biti ozdom dane vse potrebne objektivne možnosti za to; vemo pa, da še družba kot celota ne razpolaga z njimi v zadostni meri. Kot družba bi morali biti toliko bogati, da bi slehernemu članu lahko ponudili vse objektivne možnosti, potrebne za ustvaritev družine, da bi torej mogli poseči iz sedanje kurative na področje preventive. Vemo pa, da rešujemo le že nastale probleme - v tem je vloga socialnega dela - veliko manj celovito pa skušamo odpravljati potencialne vzroke (če že ne subjektivnih, pa vsaj objektivne), ki do teh problemov pripeljejo. Vendar to že ni več ločeno področje posameznih segmentov družbe, temveč dosežene ravni družbenoekonomskega razvoja družbe nasploh. Te ravni razvoja družbe pa ne smemo razumeti kot nespremljivo danost, saj bi dosegli velik premik znotraj danih objektivnih možnosti že s tem, da bi se bolj potrudili za usklajeno planiranje družbenega razvoja na vseh ravneh.

POROČILA

MLADOLETNIŠKO PRESTOPNIŠTVO V OBČINI VELENJE

Mladoletniško prestopništvo je družbeni pojav, ki mu v zadnjih letih posvečamo mnogo pozornosti. Sredstva javnega obveščanja govorijo o naraščanju nasilja med mladimi, naraščanju različnih vrst kaznivih dejanj ter večjem obsegu alkoholizma in narkomanij med mladimi. Prav to je vodilo Center za socialno delo Titovo Velenje, da se je v letu 1983 lotil podrobnejšega pregleda obsega in vsebine mladoletniškega prestopništva v naši občini. Rezultati analize naj bi predstavljali osnovo za planiranje ustrežnejših oblik preprečevanja tega problema.

Vzroke mladoletniške kriminalitete moramo iskati v družbeno-ekonomskih odnosih, mladoletnikovi družini, katere notranji ustroj je neposredno povezan s položajem, ki ga ima družina in posameznik v družbi, ter v mladoletnikovi osebnosti, ki je prav tako rezultat življenja v ožjem in širšem okolju.

Asocialno vedenje je posledica motenih odnosov med posameznikom in družbenim okoljem. Mladoletni prestopnik je torej žrtev družbene bolnosti (nepopolnosti funkcioniranja družbe).

Analiza se omejuje na populacijo mladoletnih prestopnikov v starosti 14 do 18 let, polnoletnih oseb, ki so storile kazniva dejanja kot mladoletniki, in mlajših polnoletnih oseb, ki so storile kaznivo dejanje do 21. leta starosti. Ta populacija je bila obravnavana pri mladinskem kazenskem sodišču in centru za socialno delo.

Predhodne analize ugotavljajo v letu 1959/60 izreden porast števila mladoletnih prestopnikov, kar pripisujejo ustanovitvi

Rudarskega šolskega centra Velenje in prihodu večjega števila mladih, ki so prišli na šolanje iz drugih predelov Jugoslavije. Ugotovljena je bila zveza med mladoletniškim prestopništvom in neprilagojenostjo mladih, ki so izšli iz vaških okolij, kjer je še obstajala socialna stabilnost, v novem okolju pa se niso uspeli ustrezno prilagoditi. Takratne napovedi, da se bo število mladoletnih prestopnikov še večalo, se niso uresničile. Novejši podatki za obdobje 1969-1977 kažejo, da se je število mladoletnih prestopnikov postopoma zmanjševalo. To je bila posledica večje ustalitve družbene skupnosti, povezanosti mladih ter dejstva, da je občina Velenje postajala vse bolj kraj stalne preselitve in ne le mesto začasnega zaslужka ali šolanja.

Iz rezultatov za obdobje 1978-1982 povzemamo naslednje:

- število mladoletnih prestopnikov v obdobju 1978-1982 sicer v absolutnem številu narašča, glede na obseg populacije mladih pa ostaja na ravni zadnjih 15 let. Mladoletni prestopniki so v 79 % primerov moškega spola;
- 49 % mladoletnih prestopnikov izvrši kazniva dejanja v starosti 17 do 18 let;
- obravnavani mladoletniki so v 50 % primerov učenci usmerjenega izobraževanja, zaposlenih je 30 %, nezaposlenih pa 8 %. Že zaposleni imajo zelo nizko izobrazbeno raven, motivacije za izobraževanje ob delu praktično ni;
- mladoletni prestopniki so pri pouku in zaposlitvi v 60 % primerov uspešni;
- kazniva dejanja izvršujejo v 52 % individualno, v 45 % v skupinah ali paru. Prevladuje izvrševanje kaznivih dejanj v parih;
- ponavljanje kaznivih dejanj ali povratništvo je prisotno v 17 %;

- na prvem mestu so kazniva dejanja zoper zasebno in družbeno premoženje, kar kaže na nezrelost osebnosti mladoletnika - hitra odločitev in hitra realizacija želja. Sledijo kazniva dejanja poškodovanja tuje stvari in varnosti javnega prometa, odvzemi motornih vozil, agresivna dejanja zoper osebno integriteto;
- izrečeni vzgojni ukrepi naj bi v kar se da veliki meri omogočili individualiziran pristop pri sanaciji mladoletnikove motnje ter spremembi njegovega okolja. Ker že sama uvedba postopka v veliki večini primerov (40 %) omogoči vpogled v mladoletnikovo ravnanje, se postopek v teh primerih ustavi. Najpogostejši vzgojni ukrep je ukor (22 %), vzgojnih ukrepov oddaje v vzgojne zavode pa je vedno manj ;
- predpostavko, da mestno okolje kot zunanji faktor odtujenosti mladoletnika praviloma pogojuje odklonsko vedenje, zavračamo s podatkom, da kljub dejstvu, da živi v mestu 70 % populacije mladih, kazniva dejanja izvršuje le 61 % mestne populacije;
- ker struktura družine v veliki meri vpliva na mladoletnikovo vedenje in ga v njegovi negativni obliki tudi pogosto sproža, smo preverjali tudi medsebojne odnose v tej primarni skupnosti. Komunikacije med družinskimi člani so praviloma porušene, v 29 % primerov je prisoten alkoholizem roditeljev;
- materialni in stanovanjski pogoji družin, iz katerih izhajajo mladoletni prestopniki, so dobri, kar je posledica družbenoekonomskega položaja občine kot celote;
- zelo nizka izobrazbena struktura staršev potrjuje domnevo, da le-ti niso vzgojno sposobni in se svojih vzgojnih napak niti ne zavedajo, mnogi so obremenjeni z različnimi tabuji, tradicionalnimi vzorci vedenja, s čimer ovirajo normalen prehod mladih v odraslost;

- v postopku obravnave mladoletnika sodelujeta oba roditelja v 33 % primerov, le eden pa v 44 % primerov. Kadar sodeluje le eden od roditeljev, je to v 81 % mati. Po tradicionalni delitvi vlog v družinah je materini vlogi pripisana predvsem vzgoja otrok, torej tudi neke vrste krivda, če pri njej ne uspe;
- značilne poteze mladoletnih prestopnikov so čustvena in socialna nezrelost, kratkotrajna motiviranost za ustvaritev ciljev, pomanjkanje delovnih navad, nerealno presojanje sposobnosti ter nerazvit sistem vrednot;
- ker je prav prosti čas tisto obdobje, ko mladoletnik izvrši kazniva dejanja, je odgovor za preprečitev tega pojava ravno v organizaciji prostega časa. Podatki kažejo, da 66 % obravnavanih ne goji nobene aktivnosti, individualno zaposlitve ima 24 %, s športom se jih ukvarja 8 %, v organizirane oblike dejavnosti zveze socialistične mladine pa je vključenih 1,5 %;
- mladoletniško prestopništvo na področju prekrškov še vedno v večini primerov (90 %) predstavljajo kršitve cestnoprometnih predpisov. Število teh pa v obravnavanem obdobju upada.

Iz poročila Temeljnega sodišča v Celju "Mladoletno prestopništvo v regiji" povzemamo še naslednje:

- število mladoletnikov storilcev kaznivih dejanj v občini Velenje predstavlja v letih 1980-1981 10 %, v letih 1982-1983 pa 14 % obravnavane populacije v regiji;
- v letih 1983-1984 ugotavljajo porast nasilja med mladoletniki, raste število mladoletnikov, ki izvršujejo cele serije kaznivih dejanj, pogostejše so organizirane skupine mladoletnikov za izvrševanje kaznivih dejanj.

Ugotovimo lahko torej, da latentnosti pojava mladostniškega prestopništva ne poznamo. Upoštevati je treba, da predstavlja kriminalno vedenje samo eno izmed vrst asocialnega vedenja mladostnikov in da je slika lahko drugačna, če pogledamo njihovo celotno odklonsko vedenje.

Predlogi:

Nemoč represije ugotavljajo po vsem svetu in zaradi tega povsod iščejo rešitve v smeri preprečevanja kot dopolnila in nadomestila represiji. Preprečevanje je možno v velikem številu programov, ki naj jih izvajajo različne institucije in posamezniki. Najpomembnejši vidik pri tem je možnost posameznikovega smiselnega in polnega vključevanja v različnih združbah in ustanovah življenjskega okolja.

V razmerah občine Velenje naj bi na področju prevencije mladostniškega prestopništva in tudi drugih oblik odklonskega vedenja storili več v naslednjih smereh:

- treba je okrepiti prizadevanje za hitrejše podružbljanje družinskih funkcij, ki sicer tako, da se razširi predšolsko varstvo, celodnevno osnovno šolo oz. ustrezne oblike podaljšanega bivanja otrok v šoli. Vzgojno-izobraževalne organizacije naj v večji meri kot doslej tudi vzgajajo tako starše kot otroke. Z otrokovim odklonskim vedenjem oz. motenostjo se prvi srečajo vzgojitelji in učitelji, s pravočasno vključitvijo ustreznih strokovnjakov pa je motnja uspešnejša in hitreje odpravljena;

- samo v spontani dejavnosti se mladostnik počuti svobodnega, prav spontanost ga v največji možni meri mobilizira in mu omogoča uresničevanje njegovih zahtev in nalog, tudi tistih, ki jih predenj postavlja okolje. To pa je pomembno, ko se odločamo za aktivno preživljanje in načrtovanje prostega

časa kot enega izmed programov preprečevanja mladostnega prestopništva. Poleg že utečenih oblik prostočasnih aktivnosti za otroke, ki jih izvajajo društva prijateljev mladine po krajevnih skupnostih po načelih prostovoljnega dela, je nujno razvijati nove oblike, in sicer v povezavi z drugimi, npr. predvsem s športnimi in kulturnimi organizacijami;

- zveza socialistične mladine mora postati organizacija vseh mladih in izdelati takšne metode dela, ki bodo pritegnile širši krog mladih. Organizacija bi se morala zavedati, da se ravno v prostem času socializiramo in usposabljammo za različne družbene funkcije. Gre za celovito razvijanje osebnosti (biološko, intelektualno, estetsko, etično in socialno);

- širša družbena skupnost naj mladih ne bi obravnavala kot neko posebno kategorijo prebivalstva, ki zaenkrat še ni sposobna sodelovati v družbi in zato ne potrebuje pozornosti. Prvi korak v spremenjenih pogledih na mlade in njihovo aktivnost naj bo čimprejšnja rešitev vprašanja prostorskih možnosti za druženje mladih;

- ugotavljamo, da z individualnimi oblikami obravnave mladostnih prestopnikov ne moremo doseči uspeha v smislu popolne rehabilitacije in vključitve v življenje in delo, nujno je razvijati oblike skupnostnega in skupinskega dela z mladostnimi prestopniki in mladimi nasploh v okviru novih oblik strokovnega dela Centra za socialno delo Titovo Velenje.

Prizadevanja na področju preprečevanja mladostniškega prestopništva v občini bodo toliko uspešnejša, kolikor bolj bodo vključeni posamezni deli družbe, kolikor bolj bodo programi samoupravnih interesnih skupnosti, družbenopolitičnih organizacij in družbenih organizacij in društev usklajeni in kolikor bolj bodo sledili istemu cilju.

Jelka Fužir

KNJIŽNA OCENA

Olga Drofenik, Zvonka Pretnar, Tanja Dobrin, Tone Brejc, Ciril Klajničček, Usposabljanje in zaposlovanje invalidov v OZD, Knjižnica Sindikati št. 74, Delavske enotnost, Ljubljana, 1985.

Letos bo končana raziskava Usposabljanje in zaposlovanje invalidov v organizacijah zdrženega dela, ki jo na pobudo Zveze skupnosti za zaposlovanje izvaja Inštitut za regionalno ekonomiko in socialni razvoj v Ljubljani, in ob sofinanciranju Skupnosti pokojninskega in invalidskega zavarovanja SR Slovenije, Skupnosti socialnega skrbstva SR Slovenije, Rudarsko energetskega kombinata Franc Leskošek - Luka iz Titovega Velenja ter Nacionalnega inštituta za raziskovanje prizadetih pri ministrstvu za vzgojo ZDA (Department of Education) v Washingtonu. Cilj raziskave je bil oblikovati model usposabljanja in zaposlovanja invalidov v organizacijah združenega dela, model, ki bi odpravil dosedanje slabosti, in v okviru katerega bi se povezali vsi, ki vplivajo na usposabljanje in zaposlovanje invalidov v organizacijah združenega dela. Izhodišče za oblikovanje takega modela je bila analiza sedanjega stanja, ki so jo opravili na vzorcu 1400 ozdov in na vzorcu okrog 2000 invalidov, zaposlenih v teh ozdih. Rezultati te analize, kakor tudi zasnova novega modela so v poljudni obliki (brez številnih tabel in metodološko tehničnih podrobnosti) objavljeni v novem zvezku zbirke Sindikati. Knjižica, ki obsega vsega nekaj manj kot 90 strani, in je že zaradi priročnega obsega vsekakor obvladljivo branje tudi za praktika, ki mora ukrepati, ne da bi mogel veliko premišljevat, ima v bistvu dva dela: analizo sedanjega stanja in predstavitev novega modela.

Naj povzamemo nekaj podatkov in sklepov analize. V Sloveniji je bilo leta 1982 med vsemi zaposlenimi delavci 3,8 odstotka invalidov; v rudarstvu, metalurgiji in ladjedelništvu celo do 10 odstotkov vseh zaposlenih. Kljub temu, da večkrat kritično govorimo o zaposlovanju invalidov in da tudi avtorji te raziskave ne olepšujejo stanja, vendarle poudarjajo, da se invalidi v glavnem aktivno in enakopravno vključujejo v svoje delovno in življenjsko okolje.

To pomeni, da se praviloma zaposlujejo tam, kjer je invalidnost nastala; zaposlujejo se v normalnem delovnem okolju, kljub težnjam, ki se tudi pojavljajo, da bi jih izolirali v invalidskih delavnicah ali v posebnih oddelkih organizacij združenega dela. Zaradi neenotne pravne ureditve statusa invalida in pravic, ki so povezane z določenim statusom, ni za vse vrste invalidov (delovni invalidi, invalidne osebe, otroci in mladostniki z motnjami v telesnem in duševnem razvoju) enako dobre evidence uspešnosti zaposlitve, kar otežkoča presojo. O nekaterih drugih vidikih usposabljanja in zaposlovanja je več podatkov. Zakon o usposabljanju in zaposlovanju invalidnih oseb določa, da ima nezaposlena invalidna oseba prednost pri zaposlitvi na prostih delih in nalogah, za katere se je prijavilo več oseb, če seveda ustreza vsem razpisnim pogojem. Od invalidov, ki so se prijavili na razpise, je bila sprejeta dobra polovica, ostali so bili odklonjeni, ker niso izpolnjevali razpisnih pogojev. Toda velik del invalidov je v prijavi prikril svoj status in so ga uveljavili šele po sklenitvi delovnega razmerja. "Gre za neobveščенost o prednostni pravici ali za nezaupanje", se sprašujejo avtorji. Analiza ugotavlja, da delajo invalidi v glavnem na delih brez norme, poleg tega pa so zaposleni tudi na fiktivnih delih in nalogah. V celoti pa velja, da je okrog 40 odstotkov invalidov zaposlenih na pomožnih in enostavnih delih, med katerimi prevladujejo dela pri strojih za tekočim trakom, 25 odstotkov jih opravlja kvalificirana dela, kar da skupaj že skoraj dve tretjini, 15 odstotkov pa "klasična" invalidska dela (vratarji, čuvaji, varnostniki). Ni razvidno, ali je prišlo v času do kakih sprememb v zaposlovanju na "klasičnih" i invalidskih delih. Med strokovnimi delavci, ki se v ozdih ukvarjajo z invalidsko problematiko, prevladujejo socialni delavci. Poleg invalidov so problem tudi delavci z zmanjšano delovno zmožnostjo, ki jih je 1,8 odstotka vseh zaposlenih. Ocenjujejo, da v industriji in rudarstvu, kjer je večje število zaposlenih delavcev, ki dobivajo nadomestila zaradi manjšega osebnega dohodka na drugem delu ali kjer je večje število zaposlenih delavcev z zmanjšano delovno zmožnostjo, vsak deseti delavec ne doseže svojega osebnega dohodka s svojim delom; v posameznih ozdih pa dosega ta odstotek celo tretjino delavcev. Analiza ugotavlja, da je pri nas prevladujoča oblika prekvalifikacije oz. dokvalifikacije za praktično delo. Možnosti

za usposabljanje so pa zelo malo izkoriščene; število delovnih invalidov, napotениh na usposabljanje, se z leti zmanjšuje. Samo v polovici ozdov je organizirano usposabljanje; prevladuje praktično prilagajanje na delo na manj zahtevnih delih in nalogah. Avtorji analize: "Tako prihaja skoraj do absurda: po deležu zaposlenih invalidov se uvrščamo med razvite dežele, po deležu napotениh na usposabljanje pa smo na repu". Analiza tudi ugotavlja, da delovne organizacije slabo izkoriščajo možnosti zakona o usposabljanju in zaposlovanju invalidnih oseb v zvezi z povezovanjem in namenskim združevanjem sredstev; od 1400 anketiranih so samo štiri združile sredstva.

V povzetku analize so naštete in opisane osnovne pomanjkljivosti sedanjega sistema usposabljanja in zaposlovanja, kot na primer: prakticistično reševanje problematike in iskanje rešitve problema v medicinski rehabilitaciji (kako povrniti zdravje in delovno zmogljivost) namesto v modelu poklicne rehabilitacije (kako usposobiti in izkoristiti preostalo delovno zmogljivost); prepozno in pretežno paliativno ukrepanje (blaženje težav, namesto odkrivanja preostalih zmogljivosti in razvojnih možnosti); izvzemanje invalidske problematike iz celote socialnih procesov v delovni organizaciji in poverjanje skrbi posebni službi, brez konkretnega sodelovanja vodstvenih struktur itd. Morda najbolj tehtna je ugotovitev, da se "medikalizirajo problemi tehnološke, ekonomske, socialne in psihološke narave, ki jih ima ozd", kar sproži verigo neustreznih ravnanj.

Strokovnemu delavcu, ki se v organizaciji bori za ustreznjšo politiko do usposabljanja in zaposlovanja invalidov bodo prav prišli argumenti, s katerimi avtorji zavračajo pet najbolj razprostranjenih "mitov" ali predpostavk, na katerih temelji praktično ravnanje v delovnih organizacijah. Ti miti so: da invalidni delavci več izostajajo z dela; da se pogosteje poškodujejo; da so manj produktivni; da so z zaposlovanjem invalidov povezani večji stroški; da invalidi negativno vplivajo na sodelavce in njihovo delovno moralo. Za vsakega teh predsodkov je naveden protiargument - v večini podprt z empiričnimi izsledki raziskav. Ob koncu prvega dela sta predstavljena dva konkretna primera obravnave invalidnega delavca - eden od primerov kaže ustrezen, drugi pa neustrezen odnos oziroma pristop.

V drugem delu knjižice je predstavljen model zaposlovanja in usposabljanja in sicer, njegove rehabilitacijske, organizacijske ter pravne in samoupravne zasnove. Ta del ima značaj priročnika, saj skuša neposredno odgovoriti na povsem konkretna vprašanja kot so: kdaj pričeti z obravnavo, kako ugotovimo prizadetosti, kako oceniti zaposlitveno oviranost, kaj lahko pričakujemo od programa pomoči, kako poteka proces usposabljanja itd. Verjetno bodo strokovni delavci najbolj s pridom uporabili prav ta del knjižice. Koristno informacijo pa predstavlja tudi sklepni del o vlogi, mestu in pomenu zavodov za usposabljanje invalidnih oseb v sistemu usposabljanja in zaposlovanja.

Knjižica bo nedvomno dobro služila kot pripomoček strokovnim delavcem v organizacijah združenega dela pri delu na področju zaposlovanja in usposabljanja invalidov, je uporabna tudi kot študijsko gradivo, in kot vir informacij in usmeritev na tem področju za vse, ki se zanj zanimajo.

Blaž Mesec

IZOBRAŽEVANJE SOCIALNIH DELAVCEV V NORDIJSKIH DEŽELAH

Anna-Sophie Danielsen, Education for Social Work Practice,
European Regional Group Seminar, Oct. 11 th-14 th 1983,
Schaeffergarden, Gentofte, Danmark, str.15-31.

Izobraževanje socialnih delavcev v nordijskih deželah (Švedska s 8 milj. prebivalcev, Danska s 5 milj., Finska z nekaj manj kot 5 milj. prebivalcev, Norveška, ki jih ima 4 milj. ter Islandija, kjer živi 23 tisoč prebivalcev) je v glavnem tesno povezano s praktičnim socialnim delom, t.j. s sistemom socialnega varstva v teh deželah.

Osební dohodki so v primerjavi z drugimi državami visoki; ensko velja tudi za dajatve iz sistema socialne varnosti. Stopnja brezposelnosti pa je v teh državah dokaj različna: najvišja je na Danskem z 11 % prijavljenih brezposelnih, sledijo ji Finska s 6 %, Švedska in Norveška s 3 - 4 %, medtem ko na Islandiji brezposelnosti ni. Za te dežele je značilna tudi visoko pričakovano trajanje življenja, n.pr. na Norveškem in Švedskem znaša 78 let za ženske in 72 za moške. Iz tega sledi tudi dokaj visok delež ostarelega prebivalstva. Čeprav hude revščine ne poznajo, so nekatere skupine ljudi dokaj revne: matere (ali očetje) samohranilke, družine z več otroki in enim osebnim dohodkom, tuji delavci z velikimi družinami ter ostareli z najnižjimi pokojninami. Vse večji problem pa povzroča brezposelnost med mladimi.

V okvir socialnega dela sodijo predvsem te skupine. Poleg teh pa obravnavajo še bolne in invalidne osebe, ki potrebujejo posebno pomoč, posameznike v kriznih situacijah, ki jih v glavnem povzročata brezposelnost ali

razpad družine ter manjše skupine alkoholikov in zasvojenih z drogami. V splošnem pa se strokovno delo osredotoča predvsem na tiste skupine, ki so ogrožene zaradi pomanjkanja sredstev.

Strokovno socialno delo poteka predvsem v državnih agencijah (centrih), ki delujejo v okviru sistema socialnega varstva. Osnovna načela socialnega dela temeljijo na zakonodaji in z njo povezanimi službami ter na humanističnih idejah, ki so vključene v zakonodaji.

Sredstva za te dejavnosti temeljijo na dveh finančnih sistemih. Prvi vključuje področje socialnega zavarovanja, ki pokriva hospitalizacijo in zdravstvene službe. Drugi vir je socialno skrbstvo. Dajstve iz sistema socialnega zavarovanja so zelo jasno opredeljene, predvsem nadomestila za izpad osebnega dohodka in veljajo za vse državljane enako tako revne kot bogate. Sistem socialnega skrbstva ima svoje korenine delno v dobrotelnosti, deloma na starem sistemu odgovornosti krajanov, ki je bila v tem, da skrbijo za revne. Vendar to ni bila pravica, temveč miloščina.

Danes sistem socialnega skrbstva nudi določene dejatve, ki izhajajo iz pravic kot tudi določene službe za ljudi glede na njihove potrebe.

Večina socialnih delavcev je zaposlena v okviru sistema socialnega varstva, predvsem na področju socialnega skrbstva in otroškega varstva. Glavni cilji socialnega dela so: zagotoviti varnost tistim osebam, ki niso upravičene do dejatev iz socialnega zavarovanja in pomoč otrokom, ki so v nevarnosti. Načeloma ima vsaka oseba, ki ne more iz različnih vzrokov skrbeti zase, pravico do pomoči. Pomoči so lahko v obliki denarnih dajatev ali v obliki raznih služb, dnevnem varstvu otrok, pomoči na domu ali v raznih institucijah za ostarele itd.

Poleg državnih organizacij obstajajo tudi prostovoljne organizacije, ki pa nimajo tako pomembne vloge kot državne. Zanje je značilen predvsem odziv na nove okoliščine, nove vrste potreb ter uvajanje novih oblik pomoči. Vidne uspehe so v sedanjem času dosegli na področju pomoči trpinčenim ženskam.

Metode socialnega dela na strokovni ravni so bile uvedene v šole v šestdesetih letih in sicer po ameriškem vzoru. To pomeni, da poučujejo metode, ki so nastale v drugi kulturi in v drugih pogojih, in katerih glavna značilnost je psihodinamična naravnost in psihoterapija. Glavna razlika med socialnim delom v ZDA in nordijskimi državami je ta, da v ZDA stranka pride v privatno agencijo zaradi čustvenih problemov, v nordijskih državah pa v državno agencijo po materialno pomoč. Kljub takšni razliki pa se še vedno držijo tradicionalnih vzorov. Zato se dogaja, da socialni delavec skuša dati stranki več, kot je dolžan z zagotovitvijo materialne pomoči.

Šole za socialno delo v skandinavskih državah so v glavnem državne, nekatere so v okviru univerz. Prva šola je bila ustanovljena v Stockholmu leta 1921. Šolanje traja v povprečju 3-4 leta, izjema je Finska, kjer traja pet let in še tri dodatne mesece prakse. Obvezna praksa traja dvakrat od 2-5 mesecev. V učnih programih je glavni poudarek na socialni politiki, zakonodaji in administraciji, manj pa na "klasičnih" metodah socialnega dela. Poleg rednega izobraževanja potekajo tudi tečajji dopolnilnega izobraževanja za socialne delavce iz prakse. Še posebno pomembni pa so tečajji za supervizorje ter diplomski tečajji s področja psihatrije in metod socialnega dela. V zadnjem desetletju poteka izobraževanje tudi na akademski ravni, na Švedskem je možno doseči

tudi doktorat iz socialnega dela.

Na področju izobraževanja je izredno pomemben poudarek, ki ga dajejo obvezni praksi študentov pod strokovnim nadzorom, na kateri študentje opravljajo tudi raziskovalne naloge. Zelo se tudi bojujejo proti težnjem, da bi jim ukinili del sredstev, namenjenih praktičnemu delu študentov. Na področju psihologije in metod socialnega dela je v zadnjih letih značilno spreminjanje učnih načrtov. Pri psihologiji dobiva vse večji pomen socialna psihologija. Učenje metod socialnega dela pa poteka pod naslovom socialno delo. Vse večji poudarek pa dobiva tudi raziskovanje v socialnem delu ter skupnostno socialno delo.

Lidijs Kunič

SOCIALNA POGOJENOST UMSKE IN UČNE PRIZADETOSTI OTROK

Gerhard Klein, Soziale Hintergründe, die bei der Entstehung von Behinderungen bei Kindern in den verschiedenen körperlichen und psychischen Entwicklungsstadien ausschlaggebend sind. Präventive Massnahmen.

Nachrichtendienst des DV, 62, 7/1982, 225-229.

Umsko manj razviti otroci in otroci z učnimi težavami nikakor niso enakomerno porazdeljeni po družbenih slojih, ampak jih je v nižjih slojih sorazmerno več kot v višjih. Nekateri ugotavljajo, da je učna neuspešnost relativno odvisna od otrokove intelektualne ravni, je pa povezana s sociokulturnimi dejavniki v življenjskem okolju teh otrok. Med dejavniki, zaradi katerih je otrok iz nižjega sloja zapostavljen v srednjeslojno usmerjeni šoli, so predvsem pomanjkanje storilnostne motivacije, neskladni vzgojni stili družine in šole in drugačna jezikovna kultura. Tem dejavnikom se v najnižjem sloju pridružijo še slabe gnotne razmere, med njimi predvsem tesna in neprimerna stanovanja, skromen zaslužek, nezaposlenost in druge obremenitve staršev. Ker imajo starši teh otrok pogosto le malo znanja in sposobnosti za nego in vzgojo otrok, morajo pa jih negovati in vzgajati v oteženih pogojih, ni čudno, če doživljajo to hudo obremenitev. Iz tega obremenilnega položaja pa se skušajo izkoptati tako, da otroku škodijo. So seveda razlike med učnimi težavami in umsko manjrazvitostjo. Pri slednji gre vendarle za primarni naravni primanjkljaj, ki se lahko zaradi neustrezne nege in vzgoje poveča; pri prvi pa gre za motnjo, ki je posledica neustreznega ravnanja staršev v obremenilnih okoliščinah, ki jih ustvarja njihov socialni položaj.

Veliko mater teh otrok je že med nosečnostjo izpostavljenih znatnim obremenitvam. Če so zaposlene, morajo delati morda dalj in težje, kot je zanje dobro. Morda morajo skrbeti za veliko družino, ne da bi jim kdo pomagal. Neredko tudi odnosi z možem v tem času niso najboljши. Mnogi od teh otrok niso zaželeni. Druge raziskave ugotavljajo zvezo med otrokovim socialnim poreklom in porodno težo ter umrljivostjo novorojenčkov. Revnejši otroci imajo nižjo porodno težo, pa tudi umrljivost med njimi je višja. To naj bi bila posledica prenatalne podhranjenosti. Ena od raziskav ugotavlja, da je umrljivost dojenčkov pri nezakonskih otrocih dvakrat tako visoka kot pri zakonskih. Druga raziskava pa kaže, da je verjetnost možganskih poškodb pri porodih otrok z nizko porodno težo večja kot pri otrocih z normalno porodno težo. To pomeni, da revščina in socialna problematika ustvarjata ugodne pogoje za nastanek organskih motenj že med nosečnostjo in ob rojstvu.

Pravijo, da bi pri dojenčku morali biti izpolnjeni naslednji pogoji za zdravo rast in razvoj: dojenček ne sme biti dalj časa ali pogosto lačen; mati ga mora toliko in tako dolgo varovati in biti ob njem, da se kolikor mogoče redko pojavlja strah pred zapuščenostjo; dojenček mora imeti možnost, da se individualno naveže na stalno osebo. Poleg tega navajajo še druge pogoje (potrebo po miru in toploti, po telesnem stiku itd.). V mnogih družinah, kjer določajo položaj revščina, preobremenjenost z delom, motni odnosi med člani in psihične motnje, te temeljne potrebe otrok ne morejo biti zadovoljene. V neki družini sta si starša uredila varstvo otroka tako, da sta delala v različnih izmenah. Oče je le nerad skrbel otroka, tako da je morala mati vedno vse pripraviti. Odnos med staršema je bil vedno bolj napet. Mati se je

telesno popolnoma izčrpala, saj je morala pogosto vstajeti tudi ponoči. Poleg tega so se morali ozirati še na sosede. Starša nista imela ne dopusta ne prostega časa. Ko je postalo stanje nevdržno, so otroka odpeljali k stari materi, kjer je zbolel, tako da se je moral dalj časa zdraviti.

Podobnih zgodb je cela vrsta. Njihov skupni imenovalac je zanemarjanje otroka. Le-tega pa nikakor ne gre pripisati samo nesposobnosti in neznanju matere. Te matere so bile do kraja preobremenjene s službo ali številno družino, ali pa so bile tudi same motene, kar jim je preprečevalo, da bi vzpostavile dober odnos z otrokom.

Pri mnogih materah iz teh okolij pa lahko tudi opazimo, da svoje otroke lepo negujejo, dokler so majhni in prikupni. Ko pa se začnejo osamosvajati, ko začnejo tekati, raziskovati in uveljavljati svojo voljo, jim postanejo breme. Najraje jih dajo v stajico ali pa vtaknejo v posteljo.

Prav pri otrocih z učnimi težavami so pogosto opazili tako omejevanje. Ni redko tudi v primerih, ko je oče nezaposlen ali za delo nesposoben pa sedi doma v tesnem, zvočno slabo izoliranem stanovanju. Teda je najbolj zadovoljen, če so otroci pri miru, in ga ne motijo z igro in gibanjem, vpitjem ipd. Marsikje preprečujejo otrokom, da bi šli brez odraslih ven. Nasploh je postelja za mnoge starše najbolj priljubljen kraj za varovanje otrok. To pomeni, da so najbolj veseli, če otrok spi. Čas spanja skušajo kolikor mogoče podaljšati. Neredko morajo otroci tudi čez dan za kazen v posteljo. Na ta način starši omejujejo ne le splošno potrebo po gibanju, ampak zatirajo vse oblike samostojnosti, ker motijo odrasle. Le

redko se igrajo z otrokom. Očetom se zdi pod častjo, matere pa nimajo časa. Preobremenjena mati je prisiljena "poenostaviti" postopke z otrokom. Nima časa, da bi počakala, da bi se otrok sam oblekel. Samostojne poskuse, da bi pil in jedel, bo dopustila šele, ko se otrok več ne popaca.

Prav tako omejujejo tudi govorni razvoj. Dokler je otrok majhen, ga spodbujajo k prvim besedam, ko pa začne sam spraševati, ga zavirajo. Spraševanje doživljajo starši kot obremenitev in zoprno radovednost. Pravijo: "Ne sprašuj kar naprej. Ne bodi tako radoveden. Bodi tiho." Da bi otroke navadile na snažnost, veliko mater tepe otroke ali pa jih pusti dolgo sedeti na kahlici. Nekateri otroci sploh ne prenehajo močiti ali pa ponovno začnejo, potem ko so bili določeno obdobje že suhi. Marsikatera mati obupa in pušča otroka mokrega ali pa perilo kar suši, ne da bi ga prala. To seveda neugodno vpliva na otrokove stike z drugimi otroki.

Poleg omejevanja pa opazimo tudi popolno ravnodušnost. Mati pušča otroka samega, ko gre v trgovino; starši vse popoldne ne vedo, kje so njihovi otroci in kaj počnejo. Ravnodušnost in omejevanje se rada menjavata. Pogosto starši doma v stanovanju omejujejo, ko pa jim otroci zginejo izpred oči, so do njih popolnoma ravnodušni.

Ko pridejo ti otroci v vrtec, se težko vključijo v skupino. Izstopajo, ker se ne znajo igrati, ker so pretirano zadržani ali pa napadalni. S seboj ne prinesejo predpogojev, da bi se lahko vključili v skupine 2o ali 3o otrok. Vzgojiteljice ne morejo upoštevati posebnih potreb

teh otrok, ker imajo v skupini preveč otrok in ker tudi nimajo dovolj znanja za opravljanje takih nalog. Za mnoge teh otrok vrtec ni spodbuda in dopolnilo domače vzgoje, ampak novo področje problemov. Srečajo se z novimi in drugačnimi zahtevami in doživijo, da jih drugi otroci odklanjajo.

Ob všolanju je skoraj polovica vseh učno prizadetih otrok zavrnjena kot šolsko nezrela. S tem se staršem in otrokom uradno potrdi, da otrok še ni tako zrel kot drugi. Kako to vpliva na položaj v družini, ne vemo dobro. Nekateri starši začnejo otroka učiti brati in računati. Lahko si mislimo, da se ta "mala šola" ne razvija v obojestransko zadovoljstvo. Otrok dobi odpor do šole. Ko se končno všola, se spet sreča s pričakovanji, ki jim ne more ustreči; izpostavljen je vedno večjim obremenitvam. Doživlja neuspeh za neuspehom, kar vodi do vse globljega prepada med njim in drugimi učenci, do izločitve in osamitve učenca.

Vzroke za to torej ne gre iskati toliko v neizobraženosti in nesposobnosti staršev, ampak v družbenih okoliščinah - revščini, preobremenjenosti z delom in stanovenjski utesjenosti, ki onemogočajo staršem, da bi se lahko sproščeno posvetili otroku.

Blaž Mesec

DRUŽINSKI POMOČNIKI - NOVOST V ZR NEMČIJI

-, Familienhilfe als eine Form offensiver Jugendhilfe. Arbeitsbericht über die Familienhilfe in Kassel (Erster Teil), Nachrichtendienst des Deutschen Vereins für öffentliche und private Fürsorge, 64, 10, 1984, s. 379-388. - (Zweiter Teil), Nachrichtendienst des DV, 64, 12, 1984, s. 460-469.

V zadnjih letih se je v ZR Nemčiji uveljavila nova oblika socialnega dela, tako imenovana družinska pomoč (Familienhilfe), ki jo pojmujejo kot obliko mladinskega skrbstva. Gre za to, na kratko povedano, da socialni delavec ali prostovoljci redno obiskujejo določeno družino in ji pomagajo pri obvladovanju vsakdanjih težav. O smotrih, metodah in odprtih vprašanjih take pomoči se poučimo ob primeru iz Kassla, kjer je bila družinska pomoč kot poskus uvedena leta 1978 in se je obdržala do danes. Kasselski zgled so posnemali tudi drugod, tako da že lahko govorimo o dobro uveljavljeni obliki skrbstva.

Družine, pri katerih se lahko uporabi ta ukrep, so pogosto že dobro znane skrbstvenemu organu, ki jih obravnava zaradi ene ali več naslednjih problemov: slabega gnotnega položaja, neustreznih stanovanjskih pogojev, preobremenjenosti staršev ali matere samohranilke, vzgojnih težav, socialne in vzgojne zamemarjenosti otrok, izoliranosti družine v soseski, motenih odnosov med staršema ali med starši in otroki, slabega zdravstvenega stanja, alkoholizma in drugih težav. V takih pogojih se je skrbstveni organ v preteklosti pogosto odločil, da da otroke v rejo, dokler se razmere ne uredijo. To pa je ukrep, ki ima lahko številne

neugodne posledice za otroka in za družino v celoti. Z družinsko pomočjo naj bi ravno preprečili, da bi bilo treba otroke dati v rejo in zagotovili, da bi se lahko čimprej vrnili, če so že v reji.

Družinska pomoč je torej preventivna, ambulantna oblika mladinskega skrbstva. Je oblika socialnega dela, ki uporablja tudi pedagoške in terapevtske metode. Usmerjena je k podpiranju in krepitvi primerne vzgoje v družini. Njen cilj je družino tako stabilizirati, da si nato lahko sama pomaga. Družina naj bi se zavedla svojih sposobnosti in možnosti, jih skušala uveljaviti, poleg tega pa naj bi se naučila tudi pravega odnosa do družbenih norm. Naloga družinskega pomočnika je, da družino podpira pri obvladovanju vsakdanjih konfliktov in organizaciji življenja. Pri tem uporablja v glavnem tri metode: pogovor z družinskimi člani, ki naj bi nakazal nove oblike obvladovanja problemov: osebni zgled, ki naj bi družino motiviral za drugačno spopadanje s težavami; in praktična, stvarna pomoč v gospodinjstvu, pri urejanju zadev z ustanovami in oblastjo. V posebej obremenilnih situacijah lahko družinski pomočnik zastopa družino v stikih z učitelji in delodajalci, s svetovalnico in oblastmi.

Družinska pomoč je časovno omejena, vendar je njeno trajanje odvisno od vsakokratne problematike v družini. To velja tako za skupno trajanje kot tudi za tedenski obseg dela z družino. V začetku je posamezna pomočnica porabila po 20 ur tedensko za eno družino, sedaj pa so ta obseg zmanjšali na 15 ur. Delo z družino delijo v tri faze. Faza spoznavanja traja četrto leto. Glavna faza eno leto, zaključna faza spet četrto leto. Glavna faza se lahko podaljša za večkrat po pol leta, v

temu podaljšanju pa normalno sledi četrto leta zaključne faze. Če je potrebno, obdrži svetovalnica stik z družino tudi po končani obravnavi v okviru družinske pomoči.

Delo se je začelo leta 1978 z dvema socialnima delavkama. Danes dela s 23 družinami lo družinskih pomočnic in 1 pomočnik v skupnem obsegu 350 ur (povprečno 15 ur dnevno na družino). Delo usklajuje vodja oddelka, za kar ima namenjenih 20 ur, predvidevajo pa še namestitve administrativne moči, prav tako za 20 ur. Pokazala se je tudi potreba po reorganizaciji sedanjega dela in oblikovanju regionalnih centrov za družinsko pomoč.

V Kasslu so družinske pomočnice socialne delavke, ponekod drugod pa uporabljajo tudi nepoklicne prostovoljne sodelavce. Pomočnica naj bi poleg strokovnega znanja s področja socialne pedagogike, sociologije, psihologije in prava, imela tudi praktičen smisel za pomoč pri urejanju denarnih zadev in načrtovanju gospodarjenja; pri kuhanju; znala naj bi svetovati glede zdrave prehrane, pomagala naj bi pri vzdrževanju stanovanja in organizaciji gospodinjstva, pri vzdrževanju vsakdanje higijene in zdravstvenem varstvu družinskih članov. Vsaka pomočnica je upravičena do povprečno ene ure tedensko strokovnega mentorstva. Izbere lahko med skupinsko in individualno obliko supervizije. Na supervizijskih sestankih pomočnice skupaj z mentorjem analizirajo posamezne primere ter možne ukrepe.

Poleg neposrednega dela z družino, ali bolje, v družini, pa organizirajo tudi različne skupinske dejavnosti. Vsaka dva meseca priredijo večere za starše, katerih vsebina so pogovori o različnih vsakdanjih težavah, kot npr. o položaju otroka v šoli, o pomoči otrok v gospodinjstvu

o konfliktnih s sosedi ipd. Priložnostno organizirajo tudi različne prireditve v praznovanja in izlete. Otroci se združujejo v igralne skupine, ki se sestajajo enkrat tedensko. Tudi tu udeležba ni obvezna. Namen teh skupin je omogočiti otrokom, ki imajo težave pri vzpostavljanju stikov, take stike zunaj šole, jim ponuditi vzgojno smiselne igre v prostem času; ob tem jih spoznati, kako delujejo zunaj družine. Matere z majhnimi otroki se prav tako sestajajo enkrat tedensko; otroci se igrajo, matere pa se lahko ob tem pogovorijo med sabo ali pa se pridružijo otrokom pri igri. Enkrat letno organizirajo za te družine kratke počitnice zunaj vsakdanjega okolja.

Anketa v teh družinah je pokazala, da se zdi družinam ta pomoč koristna. Na vprašanje o tem, kaj menijo, da je bil razlog, da je prišla k njim pomočnica, navajajo, da učne težave otrok, težave v odnosih med otroki in starši, preprečitev oddaje otroka v vzgojni zavod ali pripravo na sprejem otroka iz rejništva. Poleg teh navajajo kot razlog denarne težave in težave pri vodenju gospodinjstva; zunaj družine pa občevanje z oblastmi. Anketiranci pravijo, da so jim največ pomagali pogovori s pomočnicami, cenijo pa tudi pomoč pri obiskovanju uradov in pomoč v gospodinjstvu. Pogovarjali so se o vzgojnih problemih pa tudi o osebnih stiskah. Menijo, da je v družinah prišlo do sprememb. Poleg sprememb v praktični organiziranosti gospodinjstva navajajo predvsem psihološke spremembe in spremembe družinskega vzdušja. Vprašanci navajajo, da so mirnejši, da se boljše zavedajo svojih problemov, želja, pa tudi sposobnosti; bolje razumejo otroke in partnerja. Družine skoraj brez pridrška pozitivno ocenjujejo družinsko

pomoč, čeprav še zdaleč niso rešile vseh težav.

Zdi se torej, da je družinska pomoč primerna oblika reševanja omenjenih težav. Posebno žene pozdravljajo dejstvo, da so se lahko pogovorile z nekom, ki jih je razumel in jih podprl. Večino problemov se da predelati v zaupnih pogovorih. Taki pogovori so odločilno sredstvo uspešne družinske pomoči. Seveda pa je vprašanje, ali ne pride pri tem do pretirane navezanosti in odvisnosti od svetovalca, namesto da bi postala družina bolj samostojna.

Blaž Mesec

Spoznavati bolje razumejo otroke in partnerja. Dru-
goli v družini ali v okolju, ki jih v družini
kotoli otroke pozitivno obdelujejo, kot so družinski
pa organizirajo tudi različne skupinske dejavnosti. Vsa-
ka dva meseca priredijo večere za otarce, katerih vsabi-
na so pogovori o različnih vsakdanjih težavah, kot npr.
o polsežju otroka v šoli, o pomoči otrok v gospodinjstvu

POVZETEKI ČLANKOV

Srečo Dragoš, O nekaterih vidikih samoupravljanja in motivacije v brigadirskih naseljih, Socialno delo, 1.1985, str.269

Avtor razpravlja o osnovnih konceptualnih vprašanjih motivacije mladincev za udeležbo na mladinskih delovnih akcijah. MDA so možnost in prostor, v katerem se lahko zadovolji določene motive, niso pa same nek motivacijski cilj, zato tudi ni mogoče izdelati univerzalnega koncepta MDA. Stvar udeležencev je, da oblikujejo tako skupnost, ki bo omogočala zadovoljevanje različnih potreb. Oblikovanje take skupnosti pa je odvisno tudi od stila vodenja. Opisani so trije neuspešni koncepti vodenja ter pogoji in možnosti za bolj demokratičen koncept. -Ured.

Dragica Šeško, Načrtovanje družine v OZD: Kaj in kako (Odslika elementov načrtovanja družine pri delu socialnega delavca v DO Sava Kranj), Socialno delo, 1.1985, str. 286

AVtorica izhaja iz praktičnega dela socialnega delavca v konkretnem ozdu (DO Savi Kranj), v njem išče elemente načrtovanja družine - izdvoji nekatere kategorije delavcev na področju dela, opozori na planiranje socialnega razvoja v ozdih in razmišlja o iskanju konkretnih poti za uveljavitev načrtovanja družine v ozdih. Načrtovanje družine pojmuje v širšem, sociološkem smislu. Ugotavlja, da je v ozdih zanj zelo malo narejenega in opredeli vlogo ozdov predvsem v smislu informiranja in osveščanja o načrtovanju družine ter posredovanja med različnimi družbenimi institucijami. - Avt.

NAVODILO SODELAVCEM

Sodelavce prosimo, naj svoje prispevke pošiljajo v dveh izvodih na naslov Uredništvo Socialnega dela, Višja šola za socialne delavce, Šaranovičeva 5, 61000 Ljubljana.

Obseg načelnih člankov, teoretičnih razprav in poročil o raziskavah naj ne presega 15 tipkanih strani. Obseg ostalih prispevkov, to je poročil, vesti, ocen, prikazov idr. naj ne presega 5 tipkanih strani, če ni drugače dogovorjeno. Načelnim člankom priložite povzetek do 15 vrstic.

Vsako besedilo naj bo napisano z dvojnimi razmikom, to je 30 vrstic na stran, ker sicer ni mogoče besedila popravljati.

Opombe in navajanje virov: (1) V opombah podrobneje pojasnjemo besedilo ter navajamo dodatne reference. Opombe potekajo po zaporednih številkah, ki jih v besedilu pišemo za en razmik nad besedo, na katero se nanašajo (npr. pomoč¹). Vsebino opomb navedemo na koncu besedila pred seznamom literature. (2) Vire navajamo tako, da med besedilom navedemo v oklepajih ime avtorja, letnico izida dela, iz katerega je vzeta navedba, in stran (npr. (Fromm, 1963, 21)). Na koncu besedila dodamo seznam uporabljene literature, urejen po abecedi priimkov in imen avtorjev.

Besedilu priložite na posebnem listu svoje osebne podatke isc. ime in priimek, strokovni in znanstveni naslov, ustanovo, kjer ste zaposleni in funkcijo, natančen domači naslov z navedbo občine, številko žiro računa oz. izjavo, da ga nimate.

